

Treball de Fi de Grau

Títol

Autoria

Professorat tutor

Grau

Tipus de TFG

Data

Full resum del TFG

Títol del Treball Fi de Grau:

Català:

Castellà:

Anglès:

Autoria:

**Professorat
tutor:**

Curs:

Grau:

Paraules clau (mínim 3)

Català:

Castellà:

Anglès:

Resum del Treball Fi de Grau (extensió màxima 100 paraules)

Català:

Castellà:

Anglès:

*Al papa,
que m'ho ha ensenyat tot.*

*Tots els cants i veus dels ocells gironins
des del teu comiat
han afegit una nota nova
en homenatge al teu enyor.*

Martí Boada

Agraïments

A la mama i en Martí, pel suport i l'acompanyament.

A en Cesc i en Marc, per fer-lo possible, fer-m'hi creure i tractar-lo com si fos seu.

A la Maria i l'Anna, per tot i per sempre.

A en Martí Boada, en Francesc Giró, en Jordi Sargatal, en Jordi Puigvert, la Xon Vilahur, en Ramón Folch, en Manel Cardellach, per compartir el seu coneixement i el record del meu pare.

A l'Eduard Colomé, en Marc Vilahur, en Jordi Fontboté, i tothom que ha volgut compartir la seva estima pels estanys.

Índex

1. Introducció	2
2. Marc teòric	3
2.1. L'Estany de Sils	3
2.1.1. Entorn i interès mediambiental	3
2.1.2. Cronologia bàsica	4
Malalties i llegendes	4
Intentar dominar la natura: les dessecacions	4
La història moderna: els canvis del paisatge	5
Els anys de la lluita per la conservació	6
2. 2. Context	10
2. 2. 1. El moment històric: la transició	10
2. 2. 2. Els protagonistes: una lluita juvenil	12
2. 2. 3. Els inicis: El llibre blanc	13
2. 2. 4. Les lluites: el cas dels Aiguamolls de l'Empordà	14
3. Entrevista a Ramón Folch	15
4. La lluita impresa	22
5. El reportatge	29
6. Bibliografia	57
7. Annex	59

1. Introducció

Els estanys de Sils són una petita zona humida de la plana de la Selva. Les seves característiques són úniques: el clima, el mosaic de paisatges que s'hi conserven i la seva fauna fan que tot i tractar-se un espai petit, contingui infinitat de vida.

És una de les moltes zones d'aiguamolls que hi ha a Catalunya, tot i que potser seu nom no el reconeix tanta gent com el d'altres espais humits, que gairebé tothom sabria ubicar al mapa: el delta del Llobregat, els Aiguamolls de l'Empordà, o el delta de l'Ebre. Aquestes zones, com molts d'altres espais naturals, actualment es troben sota un paraigua de normatives i proteccions, que els converteixen en espais valorats pel conjunt de la població.

Per Sils, els estanys són una de les seves principals atraccions i una de les zones més característics del municipi. Això, però, no havia estat sempre així. A principis dels anys 70 es trobaven totalment oblidats i eren considerats una zona sense cap ús pràctic, relacionada amb inundacions i malalties. El principal objectiu de l'Ajuntament i els veïns durant molts anys havia estat dessecar-los.

Per arribar a on són ara, els Estanys de Sils, com tots els altres espais naturals, van haver de protagonitzar les primeres lluites naturalistes de Catalunya. Aquesta defensa del territori i la natura comença en una època de canvis polítics i de protesta general: la transició democràtica. I al capdavant d'aquestes lluites hi havia joves naturalistes, aficionats o estudiants, que van aprofitar aquesta època per fer visibles les seves demandes a nivell mediambiental. Es tractava d'una clara lluita en oposició al règim franquista i les seves pràctiques, i també, la creació d'una nova mirada naturalista. Aquests joves, tant poc coneguts i reconeguts, van ser qui va sembrar les bases de la política mediambiental del país.

Sils és un exemple més d'aquesta lluita, i de moltes de les problemàtiques i enfrontaments que van sorgir a l'hora de protegir i conservar espais com els estanys. La seva història, i la dels seus protagonistes, és fonamental per entendre la lluita per la conservació del medi natural a la província de Girona, però també a arreu de Catalunya. Però també és un exemple d'altres conflictes concrets que fan de la seva història un trencaclosques més complicat. Per entendre la situació actual i avançar, cal entendre quins són els seus inicis i com s'ha arribat fins aquí.

2. Marc teòric

2.1. L'Estany de Sils

2.1.1. Entorn i interès mediambiental

L'Estany de Sils està situat entre els municipis de Sils, Maçanet de la Selva i Caldes de Malavella, a la comarca de la Selva. És el punt més enfonsat de la plana i té una superfície de 380ha. L'Estany és actualment un espai natural protegit, i està inclòs en el Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN). També forma part de la Xarxa Europea d'Espais Naturals Natura 2000, el nucli de polítiques europees de biodiversitat. Ha rebut el projecte LIFE - Natura Restauració i gestió de l'Estany de Sils, i gràcies a aquest projecte podem parlar de l'Estany com la zona ben conservada i coneguda que existeix actualment. (Estany de Sils, 2013).

La principal característica de l'estany i del seu interès mediambiental és la gran diversitat d'hàbitats naturals que acull. S'hi han trobat un total de 226 espècies d'ocells, moltes de les quals aquàtiques, com ànecs de diverses espècies, bernats i agrons, martinets, becadells i fredelugues. També és un dels pocs llocs de Catalunya que s'hi pot veure el picot garser petit. I un últim element especial en la fauna que s'hi troba és la tortuga d'estany, que compta amb un dels nuclis de població més grans dels coneguts a Catalunya.

Pel que fa a la flora, el més significatiu és el paisatge de prats de dall, que predomina a les zones de l'Estany que s'inunden parcialment. Aquests prats estan compostos d'una gran diversitat de plantes herbàcies, que s'utilitzaven, antigament, com a ferratge per animals. Per això, el seu manteniment només es pot fer de manera tradicional: dallant a la primavera-estiu. A les zones de l'Estany que es mantenen inundades durant més temps, hi podem trobar herbassars d'aiguamolls (càrex, jonqueres, balcars i canyissars). A les vores dels recs, canals i prats s'hi pot trobar vegetació de ribera: freixes, verns, gatells i salzes. A les zones al voltant de l'Estany, però lluny de les parts inundables hi ha una vegetació molt diversa amb rouredes, suredes, alzinars, pinedes, brolles i prats secs. (Pla de Gestió, 2001)

2.1.2. Cronologia bàsica

Anys enrere els estanys de Sils eren els més grans de la plana de la Selva, i uns dels més grans de tot Catalunya. Se'ls hi ha arribat a atribuir set quilòmetres de llargada i un i mig d'amplada. Actualment, aquest estany reapareix en ocasions concretes, en època de pluges abundants o inundacions. (Estany de Sils, 2013).

La zona natural, com la resta de la comarca de la Selva, té una relació prehistòrica amb els humans. Els primers en arribar a la zona de la plana hi obtenien tota mena de productes per la supervivència, com vímetes, canyissos i balques, que servien per dur a terme tasques com la caça, la pesca o la recol·lecció. També té una llarga trajectòria històrica la pràctica de l'aprofitament del gel, quan l'estany es glaçava a l'hivern. Segles endavant, els romans també van posar els peus prop de l'Estany, i la Via Augusta es dividia en dos camins diferents en arribar a la zona d'aiguamoll. (Estany de Sils, 2013).

MALALTIES I LLEGENDES

Per culpa de la malària els estanys eren considerats llocs malsans i portadors de malalties i mortalitat. No va ser fins al descobriment dels processos infecciosos i el desenvolupament de la medicina moderna que es va entendre que no depenia de les llacunes, sinó que la malaltia era a causa el *Plasmòdium*, un microorganisme transmès pels mosquits. Aquests, viuen en zones d'aigua estancada, i per això arribava més fàcilment la malaltia a les zones humides com l'estany.

La malària era una de les malalties més escampades en aquestes zones, i aquesta por alimentava les llegendes i les supersticions al voltant de les llacunes, pantans i zones d'aiguamolls. A Sils i els seus voltants era popular el culte als sants, com Sant Sebastià o Sant Roc, que es consideraven els protectors contra les pestes. (Estany de Sils, 2013).

INTENTAR DOMINAR LA NATURA: LES DESSECCACIONS

Els intents de dessecar l'Estany de Sils han estat repetitius des de l'edat mitjana i fins gairebé els nostres dies, tot i que moltes vegades només tenien un èxit relatiu. Els seus inicis són al 1247, amb els intents promoguts pel vescomte de Cabrera, però seguits pel ressorgiment de l'estany després d'unes inundacions. Més endavant, a partir del segle

XVII, van retornar diverses iniciatives a favor de la dessecació de l'Estany, fins i tot, l'any 1703 el marquès d'Atirona va signar un contracte per la dessecació definitiva, però les obres mai es van dur a terme. No va ser fins al 1762 quan el duc de Medinaceli va signar un nou contracte tal de dessecar-lo, i finalment, entre 1767 i 1768 es van dur a terme les obres.

No hi ha registre de la situació de l'Estany fins al 1790, però a través de les cròniques de Francisco de Zamora, i dels seus textos es pot treure com a conclusió que les dessecacions havien estat pot efectives. Durant les dècades vinents, l'Estany va seguir inundat i ocupava unes 320 hectàrees. (Estany de Sils, 2013)

La pròxima data rellevant és el 1841, quan la reina mare Maria Cristina va visitar la comarca, i els alcaldes de Sils, Maçanet i Vidreres es van reunir per tal de comunicar-li les inquietuds al voltant de la zona d'aiguamolls i la suposada necessitat de dessecar l'Estany. Finalment, després de negociacions amb el propietari, el duc de Medinaceli i els arrendataris, el 1851 es va iniciar la dessecació de nou i es va construir definitivament la séquia de Sils.

La dessecació definitiva de l'Estany de Sils es va aconseguir amb la construcció d'aquest canal central de drenatge, l'actual séquia, que desemboca a la riera de Santa Coloma. A causa del poc pendent del terreny, va ser necessari també construir un mur de pedra que impedis que en èpoques de molta pluja les aigües de la riera reculessin cap a l'Estany.

LA HISTÒRIA MODERNA: ELS CANVIS DEL PAISATGE

Després de la dessecació definitiva, es va repartir el terreny en petites parcel·les entre els pagesos de la zona, a canvi de pagar el delma a l'antic propietari de l'Estany, el duc. Tot i que conrear, drenar i cuidar la zona era una feina difícil i que requeria molt esforç, el terreny permetia conrear prats de dall, que per la ramaderia de l'època eren molt útils i tenien valor econòmic. Els pagesos eren els encarregats de mantenir nets els recs i séquies, a canvi de l'herba que n'aprofitaven.

Ara, els canvis socioeconòmics han provocat també canvis en l'agricultura, ja no es conrea en petits terrenys, ja que predominen les grans explotacions. Els prats de dall que

conreaven els antics pagesos han deixat de tenir interès econòmic, i això ha suposat l'abandonament dels sistemes de drenatge, que abans necessitaven mantenir nets per tal de poder conrear. Evidentment, tots aquests canvis econòmics i socials han suposat un canvi en el paisatge. On abans s'hi trobaven majoritàriament prats de dall avui hi ha, en molts casos, plantacions de pollancre.

I a tots aquests canvis involuntaris i progressius, se'n sumen alguns de més directes, com la construcció de l'autopista AP-7. Els voltants de l'Estany estan, com és natural, molt més urbanitzats que abans, i això ha provocat un aïllament de l'espai natural. Aquests canvis no només són estètics, sinó que han suposat extincions massives, tant de fauna com de flora, que eren característiques d'aquestes zones humides. Això també ha estat provocat pel canvi en els sistemes de drenatge, abans fets pels pagesos i en temps més moderns duts a terme per maquinària pesant, així com la contaminació de l'aigua.

ELS ANYS DE LA LLUITA PER LA CONSERVACIÓ

A partir de 1975, i amb la transició a la democràcia, a arreu de Catalunya es desperta un interès per la preservació dels espais naturals. Comença una batalla, tant institucional com d'accions dels naturalistes, institucions, Ajuntaments i els diversos implicats en la conservació i preservació de l'Estany de Sils. Durant els primers anys no hi havia cap organització al capdavant per la conservació dels Estanys. En Lluís Motjé, naturalista i ornitòleg, va començar a divulgar i interessar a la gent del territori per aquesta zona que es trobava oblidada. Més endavant, comença la campanya per la salvaguarda de la mà de l'Associació de Naturalistes de Girona.

El juny de 1985 La Comissió Provincial d'Urbanisme aprova definitivament les Normes Subsidiàries de Planejament del Sils, afegint-hi d'ofici 7 articles que tenen com a objectiu la protecció dels cursos d'aigua i de l'Estany de Sils. Tres anys després, el maig de 1988, el ple de l'Ajuntament de Sils demana al Departament de Política Territorial i Obres Públiques que la reserva de terrenys per la construcció d'una futura variant de Sils passi pel sud del nucli urbà, de manera que afecta directament a terrenys protegits dels estanys.

L'Associació de Naturalistes de Girona s'hi posiciona clarament en contra, i ho qualifica de contradicció amb la normativa urbanística vigent al municipi. Demana, llavors, que la reserva es faci pel nord del nucli urbà, de manera que deixi al marge els terrenys protegits.

Aquest mateix mes es produeix un pacte poc visibilitzat amb el que aleshores era Director de la Junta d'Aigües, Francesc Vilaró, i l'Ajuntament de Sils comença els preparatius per drenar la séquia. Aquest drenatge amenaçava de ser perjudicial per a moltes espècies de la fauna i la flora, i des d'un primer moment moltes entitats naturalistes (DEPANA, Associació de Naturalistes de Girona...) mostren el seu desacord amb l'acció. L'Ajuntament demana als propietaris dels terrenys de l'Estany que limiten amb la séquia que talin els arbres de dins la zona d'afluència del cabal. Exposen com a motiu d'aquesta actuació la necessitat d'eliminar brutícia acumulada a causa de l'elevada contaminació de la séquia.

Les entitats naturalistes argumenten que la solució als problemes de contaminació no és el drenatge que plantegen, sinó el sanejament que es fa a través de la construcció de depuradores. L'acció que planteja l'Ajuntament vulnera les Normes Subsidiàries de Sils (que prohibeixen específicament la destrucció de la vegetació de ribera) i l'esperit de la Llei d'Espais Naturals, pel que fa a la prohibició de dessecació de zones humides. Informen també, que a part de les conseqüències que tindrà en la flora i la fauna, obrirà noves expectatives econòmiques i donarà pas a un canvi d'usos del terreny de greus conseqüències.

Arran d'aquesta denúncia dels naturalistes, la Direcció General de Medi Natural envia tècnics a estudiar la zona, i determina que el drenatge de la séquia s'ha de limitar, per tal d'evitar que es dessequi per complet la zona. A través de la consulta de l'hemeroteca i de fotografies de la zona fetes abans i després d'aquesta data, es pot observar que no es van complir les condicions.¹ En el seu moment, l'Associació de Naturalistes de Girona va denunciar aquest incompliment a la Direcció General de Medi Natural. La resposta de l'alcalde de Sils en conèixer la notícia es manifesta a la premsa i assegura que "no li consta que s'estiguin eixugant els estanys" i diu literalment dels ecologistes que "amb les

¹ Consultar Imatge 1, Annex.

seves accions absurdes aquesta gent em demostra que no té gaire feina" (Diari de Girona, 2 d'agost de 1988).

El 27 de juny de 1988 en un Ple extraordinari l'Ajuntament de Sils havia demanat la creació d'una Comissió Gestora sobre els estanys, i també informes sanitaris sobre els crancs americans que el poblen. El mes següent, esclata el que els ecologistes defineixen com "una maniobra per desviar l'atenció de les obres de drenatge que s'estan duent a terme", a través de l'explotació dels crancs americans (Butlletí de l'Associació de Naturalistes de Girona, 1988). L'Ajuntament convoca els mitjans de comunicació, que fins ara no havia atès i la notícia d'una suposada "plaga" de crancs apareix a les portades de diaris i els telenotícies, i comencen diferents especulacions sobre l'activitat d'aquests crancs. El rumor mediàtic provoca que el 3 de juliol de 1988 milers de curiosos visitin l'estany i col·lapsin la carretera i es necessiti la intervenció de Forestals, Guàrdia Civil i Protecció Civil.

Alguns dels biòlegs i naturalistes afirmen que la publicitat de la presència d'aquests crancs a Sils ha estat la causa que aquesta espècie s'escampés arreu de Catalunya, i provoqués pràcticament la desaparició dels crancs autòctons, ja que molts dels visitants en van recollir i els van alliberar en altres zones. L'enrenou mediàtic dels crancs acaba el 9 de juliol, quan es fa públic que els animals contenen un alt grau de mercuri i que el seu consum és perillós.

Passat tot aquest ressò a la premsa, la Direcció General del Medi Natural anuncia que treballa en una normativa protectora específica pels estanys de Sils. En presenta l'avantprojecte i l'alcalde el valora positivament. Més endavant, l'avantprojecte es concreta en una proposta de Decret, per a la declaració dels estanys de Sils com a Reserva Natural. I a partir d'aquí hi ha un canvi radical en la posició de l'Ajuntament, que rebutja la protecció dels estanys i argumenta que "els Estanys de Sils no existeixen" i que "les aigües embassades son focus de males olors, mosquits i problemes higiènics i sanitaris".

El 1989 es produeix un nou pacte entre l'Ajuntament i la Junta d'Aigües, que preveu conduir les aigües residuals de Sils a la depuradora de Maçanet, el poble veí. Els ecologistes avisen que això significaria una dessecació encara més important de l'Estany.

Segons la premsa, l'Associació de Naturalistes de Girona demana a la Generalitat que deixi de treballar en la protecció dels estanys segurament en espera de temps millors.

Uns anys després, el 1992 la Generalitat aprova el Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN), que inclou l'Estany de Sils. L'any següent, a conseqüència de les obres de drenatge es veu una desaparició del 80% de la superfície de vegetació natural i la desaparició de més de 40 espècies d'ocells aquàtics (El medi natural a les comarques gironines, l'estat de la qüestió, Diputació de Girona).

Finalment, el 1999 la Generalitat aprova el Pla Especial de Protecció del Medi Natural i del Paisatge dels Estanys de Sils (així com la Riera de Santa Coloma i els turons de Maçanet). L'Ajuntament, davant d'aquest pla es veu obligat a rendir-se a l'evidència i a partir d'aquest moment acapara el protagonisme de la protecció dels estanys.

Els anys següents les mateixes administracions que varen gastar diners per dessecar i revalorar els terrenys (Ajuntament i responsables de política d'aigües) ara han hagut de comprar-los i tornar a inundar una part dels estanys. L'any 2000 comença la iniciativa, de la mà d'en Lluís Motjé per preparar un projecte Life per l'Ajuntament de Sils, amb la col·laboració de Fundació Natura. Amb la segona proposta s'aprova el projecte.

El projecte establia que calia comprar terrenys, que es trobaven en parcel·les molt dividides, i la creació d'un Pla de Gestió. El projecte es va iniciar amb reunions d'enfrontament entre Fundació Natura i l'Ajuntament. Segons l'acord, era Fundació Natura qui redactava el projecte de restauració i era qui s'obligava a aportar una part dels diners per la compra de terrenys, mentre que l'Ajuntament en comprava la resta. L'alcalde, però, per la seva banda, pretenia desentendre's de Fundació Natura. La consultora de Madrid que supervisa els projectes Life, però, va aclarir que constaven com a socis del projecte, i que només rebrien la subvenció si estaven disposats a treballar conjuntament.

Durant els anys següents segueixen els entrebancs i malentesos entre les entitats. Des d'un principi s'havia acordat que els terrenys es comprarien de mutu acord i que es descartaven les expropiacions. Però quan l'Ajuntament veu que no arriba a complir

els terminis acordats, involucra a l'Agència Catalana de l'Aigua (ACA) perquè expropïi els terrenys. Aquesta zona expropiada, finalment acaba essent molt més petita del que Fundació Natura i els ecologistes havien plantejat des d'un començament. Uns anys més tard es crea un primer Pla de Gestió, amb la participació d'ornitòlegs, botànics i experts en amfibis. Al cap de 5 anys, però, l'Ajuntament de Sils organitza un procés participatiu per redactar un Pla de Gestió des de zero, sense tenir en compte la feina que ja s'havia fet, i sense comptar amb la participació de Fundació Natura, el principal propietari de la zona de l'Estany.

La relació entre ecologistes i l'Ajuntament segueix essent irregular els pròxims anys, i sempre depenent de les legislatures. Aproximadament cada dos anys, el consistori demanava a l'ACA que es fes un dragat a l'Estany, moltes vegades de manera excessiva, segons els naturalistes. El 2011, en Lluís Motjé decideix posar una denúncia a la Fiscalia, denunciant un delicte ecològic, ja que des de l'Ajuntament s'havia actuat sense cap estudi d'impacte, tot i que comptaven amb alternatives i recerca feta per ecologistes i la Fundació Natura, basada en estudis i experiències reals d'Anglaterra i Holanda. Finalment, la denúncia es va desestimar. Fundació Natura va haver d'abandonar la seva relació amb els estanys, a causa de les conseqüències de la crisi econòmica de 2008. Va vendre els seus terrenys a Fundació Catalunya la Pedrera.

Actualment, l'Estany de Sils, gràcies al projecte Life, compta amb zones dedicades a l'observació d'aus, camins senyalitzats, una exposició permanent sobre la seva importància mediambiental, i el suport de l'Ajuntament. La gestió activa la duu a terme la Fundació Emys, a través d'un conveni signat l'any 2018 entre aquesta, Fundació Catalunya la Pedrera i l'Ajuntament de Sils.

2. 2. Context

2. 2. 1. El moment històric: la transició

El 1975, amb la mort de Franco i el nomenament de Joan Carles I com a rei, comença a Espanya una nova etapa històrica, el període de transició cap a la democràcia. A Catalunya, aquest procés finalitzaria amb l'autonomia política, pressionada pels moviments socials, les manifestacions i la demanda popular d'un Estatut d'Autonomia.

En l'àmbit mediambiental, al conjunt de Catalunya no existia encara un pensament ecologista estès, i les reclamacions per aconseguir que es valorés, regulés i preservés l'entorn natural venien de la mà d'uns pocs joves: estudiants, aficionats i amants de la natura.

A més a més, el conjunt de la joventut es trobava en una etapa de reclamacions socials i polítiques, d'alliberament i de mobilitzacions constants. I impulsats per les ganes de defensar i fer tot el que no havien pogut fins aquell moment per culpa de la dictadura.

Encara que no existís un moviment ecologista ampli, com que el medi ambient guarda una relació estreta amb el territori era fàcil apel·lar a tots els joves que es mobilitzaven pel país i defensaven Catalunya. Un bon exemple d'aquesta estratègia és l'eslògan: "Els darrers aiguamolls de l'Empordà en perill", que utilitzaven durant la campanya per la defensa d'aquesta zona, i que ajuntava un reclam mediambiental poc conegut amb el reclam del territori i la identitat: l'empordanesa, i també, la catalana.

El dissabte 7 d'agost de 1976 va tenir lloc la que es considera la primera manifestació per qüestió ecològica a Catalunya: la manifestació pel Ter a Torroella de Montgrí. Sota els lemes "Salvem el Ter" i "Peixos sí, merda no", s'hi van agrupar al voltant de 4000 persones, just després d'una baixada de peixos morts al riu, provocada per la contaminació de les aigües (Escola de radicals, 2014).

Poc després va començar la campanya per la defensa dels Aiguamolls de l'Empordà, també amb manifestacions importants i multitudinàries, però a més a més, acompanyada d'una estratègia de difusió ben pensada, i enfocada a aquesta etapa d'incertesa política que es vivia al país.

Els punts de radicalitat i més reivindicatius de la lluita ecologista a Catalunya van ser lluny de la capital, i centrats en zones concretes que calia defensar. Uns dels punts més importants van ser els dos extrems territorials: l'Empordà, amb els Aiguamolls i l'oposició a la transformació de la comarca i el seu paisatge, que ja havia començat amb la urbanització i l'arribada del turisme de la darrera etapa franquista; i a l'Ebre, per defensar el seu delta i oposar-se a la contaminació del riu.

2. 2. 2. Els protagonistes: una lluita juvenil

Un altre fet important d'aquests inicis de la lluita per la conservació mediambiental a Catalunya és qui s'hi trobava al capdavant. "No ens enganyem, sempre érem els mateixos", confessa en Francesc Giró, biòleg i consultor ambiental, amb una llarga trajectòria com a director de la Fundació Natura, recordant les primeres mobilitzacions.

Eren joves, molts d'ells estudiants, aficionats a la natura, que van trobar en aquesta època de transició l'oportunitat per reclamar i canviar allò establert. També pel que fa a l'ecologisme, que no era conegut arreu de Catalunya. Moltes d'aquestes lluites van començar plantant cara a tot allò que fins al moment era el tarannà del règim franquista, com la urbanització a la Costa Brava o la construcció de les nuclears.

Mentre que a les ciutats la majoria de la gent, sobretot els joves i els que es relacionaven amb els moviments universitaris estaven a favor de les mobilitzacions, als pobles i a les zones rurals la gent gran no ho veia tan positivament, i creien que aquells joves l'únic que feien era impedir el progrés. Al cap i a la fi, la urbanització proporcionava llocs de treball, i permetia deixar la feina sacrificada de l'agricultura i la ramaderia, així com aprofitar zones humides que no servien per conrear, i que eren considerades poc higièniques i portadores de malalties.

Moltes vegades, per aquesta gent resultava difícil entendre el que pretenien aquells joves: conservar una zona només pel simple fet de preservar-la, i amb ella, la seva flora i fauna. També era difícil d'entendre pel sector turístic i de serveis, que veia en el creixement i la urbanització una gran oportunitat de futur.

Joan Surroca, pioner en l'activisme i en múltiples causes socials i naturals, explica al llibre *Escola de radicals* (2014), l'enfrontament d'aquella època amb el gremi hoteler: "[...] Més endavant, recordo una reunió amb els hotelers en què em deien que jo anava contra el progrés. Anys més tard, quan vaig ser regidor de l'Ajuntament de Torroella, em varen venir a veure per dir-me que havíem d'impulsar el turisme ecològic. Però eren els mateixos. No matar la gallina dels ous d'or, els beneficia també a ells".

Aquestes mobilitzacions i la presa de consciència ecologista, encaraven dues realitats: la joventut amb les idees noves, amb la manera de fer i de pensar de la gent més gran. Tot i això, els joves cercaven estratègies per apropar-se a la part de població més reticent a les seves demandes: es feien xerrades als pobles, marxos, i aprofitaven qualsevol activitat popular per fer conèixer les seves idees. L'enfrontament, tot i les primeres discrepàncies, no va ser mai amb la gent gran ni els pagesos, sinó que es tractava d'una lluita contra les grans empreses urbanitzadores.

2. 2. 3. Els inicis: El llibre blanc

Aquest conjunt de moviments socials i ecologistes, però, també té al darrere un important fons acadèmic i científic.

El punt d'inflexió és sens dubte la publicació de llibre *Natura: ús o abús? Llibre blanc de la gestió de la natura als Països Catalans*, l'any 1976, des de l'Institut de Història Natural de Catalunya. És un llibre acadèmic, escrit per més de 120 autors de l'àmbit científic i universitari, coordinats per en Ramón Folch. Proposava presentar l'estat de la qüestió mediambiental a Catalunya, que en aquella època es troba amenaçada per l'especulació urbanística i els canvis en la mobilitat. Així com decidir i posar en relleu quins eren els espais que s'havien de protegir i preservar, per la seva importància mediambiental. El resultat va ser un llibre que recopilava el coneixement de molts experts, i que va suposar un abans i un després en les campanyes i el moviment ecologista a Catalunya, que fins el moment es trobava desorganitzat.

Aquell mateix any s'engega també el Congrés Català de Cultura, que posa en marxa la campanya per la Salvaguarda del Patrimoni Natural a Catalunya. Aquest, té en compte tots aquests petits nuclis locals medi ambientalistes que per primera vegada es troben sota un mateix paraigua que els organitza. L'any 1988 es publica una segona edició del Llibre blanc revisada i ampliada, afegint informació i nous espais que no s'havien tingut en compte en la primera edició, com és el cas dels Estanys de Sils.

Durant aquells anys, també cal destacar la creació de moltes entitats dedicades a la protecció del medi natural, com va ser la fundació de la Lliga per la Defensa del Patrimoni Natural (DEPANA), o la Institució Alt Empordanesa per la Defensa i Estudi de la Natura

(IAEDEN). Unes associacions que al llarg dels anys han estat implicades en tota mena de campanyes per la conservació i que a dia d'avui segueixen tenint un rol molt important dins del medi ambientalisme a Catalunya.

2. 2. 4. Les lluites: el cas dels Aiguamolls de l'Empordà

El 24 de novembre de 1976, a Figueres es funda el Grup de Defensa dels Aiguamolls Empordanesos (GDAE). Comença així una campanya que s'allarga fins a l'any 1983 per salvar els darrers aiguamolls del nord de Catalunya i que ha passat a ser un referent internacional.

La lluita comença quan l'empresa urbanística de diversos inversors lligats al Banco de Madrid compra els terrenys dels aiguamolls per desenvolupar el projecte de Port Llevant, una urbanització similar a les que ja s'havien fet a Santa Margarida i Empuriabrava, però repensada i amb un enfoc més modern. El projecte pretenia acollir 64.000 residents, (al costat dels 50.000 que té actualment Figueres), i era la clara promesa de molts llocs de treball per la gent de la zona, com també el que molta gent entenia com a progrés i creixement econòmic.

En aquell moment, la gent de l'Empordà i els voltants no considerava els Aiguamolls com un indret que calgués protegir. Només alguns joves, com en Jordi Sargatal o en Martí Boada, interessats per les aus migratòries que s'aturaven a descansar als aiguamolls, van començar a reivindicar la conservació de l'espai, i a posicionar-se en contra de la urbanització, que ja havia afectat a altres zones de la comarca. Els aiguamolls es trobaven en una situació molt degradada en aquell moment, però molts d'aquells joves van començar a veure en el que es podien convertir si es preservaven i es treballava a favor de millorar-los enlloc de destruir-los.

L'any 1977, s'organitza la primera acampada als aiguamolls de l'Empordà, amb l'objectiu d'aturar les obres que tot just començaven, però no és fins el 1978, quan el grup de defensa dels aiguamolls es posa davant de les màquines d'obra i les aturen. A aquesta primera protesta, la van seguir multitud de manifestacions i reivindicacions diverses. En especial, es va fer una campanya inscrita al Congrés de Cultura Catalana, amb el lema *Els últims Aiguamolls de l'Empordà en perill*, que va afectar la sensibilitat del país en general, i va sumar molta gent a la lluita.

3. Entrevista a Ramón Folch

Ramón Folch (1946) és doctor en biologia, i expert en la gestió territorial i urbanística des d'una aproximació sostenibilista. Entre altres càrrecs importants destaquen el de fundador de la Lliga per la Defensa del Patrimoni Natural (DEPANA), consultor com a gestor ambiental per la UNESCO i Director de Serveis Ambientals de la Diputació de Barcelona.

El 1976 era Secretari General de la Institució Catalana d'Història Natural, de la que més endavant també en va ser president. El 1976 també va ser el secretari de redacció del *Llibre blanc de la gestió de la natura als Països Catalans*, així com de la campanya de Salvaguarda del Patrimoni Natural a Catalunya.

Quan es pot començar a parlar d'ambientalisme a Catalunya?

Aquí a Catalunya, des de finals del segle XIX hi ha hagut una tradició prou important d'interès per això que avui en dia en podem dir el medi natural. Aquesta tradició d'interès arrenca amb el que aquí a Catalunya es va anomenar excursionisme científic. I concretament amb la fundació, per exemple, del Centre Excursionista de Catalunya, que és a finals del s. XIX. Se'n va dir així, excursionisme científic, perquè no era vist com una activitat esportiva, tal com ara ho pot ser l'escalada o l'alpinisme —que té uns objectius francament esportius— sinó que era un intent de conèixer el país des d'un punt de vista d'apreciació i valoració científica. Les excursions, eren incursions exploratòries, per dir-ho d'alguna manera. Es tractava d'anar descobrint coses, racons, estructures territorials...

Tot això va anar donant lloc a una valoració del patrimoni natural, i a uns corrents interessats. Això coincideix amb la creació d'entitats de caràcter més aviat acadèmic, que s'interessen per les mateixes coses. I concretament, l'any 1899, neix la Institució Catalana d'Història Natural (ICHN), que ara té 121 anys. Estava integrada per acadèmics i també per aficionats. El naturalisme sempre ha tingut i té una taxa de persones que no són del món de l'acadèmica, però que sí que són molt competents. La ICHN va anar fent el seu curs, i va coexistir, per tant, amb tots aquests moviments més de caràcter lúdic i recreatiu, i de ciència recreativa, com l'excursionisme científic. Això va anar fent el seu curs durant tot el segle XX.

A partir d'un moment determinat que pots situar sobre els anys cinquanta, a mitjans de segle, tota l'activitat econòmica i industrial experimenta un *boom* extraordinari, en un

context jurídic molt feble. I es produeix una situació insòlita en tota la història del país, que és aquest consum i destrucció del territori. Apareixen nous fenòmens: els rius baixen bruts, es fan milers d'urbanitzacions de qualsevol manera... De manera, que tant els excursionistes com el món més acadèmic comencen a reaccionar davant d'aquesta situació, perquè s'adonen que això no pot ser, que hi ha un deteriorament molt gran de l'entorn.

Això, t'ho he de dir francament, coincideix gairebé del tot amb la meua pròpia vida personal. Jo sóc nascut l'any 46, de manera que tenia 10 anys quan aquestes coses es van començar a considerar. Jo vaig començar la meua carrera l'any 63, i recordo que aquest any als patis de la facultat vaig començar a sentir a parlar per primera vegada d'aquestes qüestions com un problema real i estructural del país. De manera que, durant la meua pròpia trajectòria dins de la universitat, com a estudiant primer i com a professor auxiliar després, tot això es va anar desenvolupant.

Aquí hi va haver alguns punts determinants, com l'any 1968, quan l'Ajuntament de Barcelona va decidir traslladar l'abocador de l'àrea metropolitana de Barcelona al Garraf. Això representava una destrucció important d'aquella zona, però a més a més una contaminació de les aigües subterrànies, i va generar un gran moviment de protesta. De fet, aquí arrenca l'ecologisme modern a casa nostra. A partir d'aquell moment va ser una progressió geomètrica, vull dir que cada dia passaven coses o es constataren coses que ja feia temps que havien passat i que ningú havia dit.

La publicació del llibre blanc va ser sens dubte un punt d'inflexió en la història de l'ambientalisme. Com va començar la seva redacció?

L'any 1972, la Institució Catalana d'Història Natural, que existia des de finals del segle XIX, però que després de la guerra havia portat una vida molt lànguida, es rellança. És a dir, els antics membres, que tots eren persones grans, molts professors universitaris, i els que llavors érem estudiants o joves llicenciats, com jo mateix, ens concertem per ressuscitar la ICHN. Per fer-la servir com una plataforma per dinamitzar els moviments d'estudi i de protesta. Llavors l'any 1972, per iniciativa d'un dels membres, en Joaquim Maloquer, va dir, "home, podríem intentar fer un document que recollís aquestes coses", i em va parlar a mi, que jo era molt jove, tenia 26 anys, però que era el primer secretari

d'aquesta segona època de la ICHN. Me'n va parlar, em vaig engrescar, i vaig dir: "home doncs això seria la millor aportació que la ICHN podria fer". I a partir d'aquesta idea vam iniciar la redacció del llibre.

Es tractava d'agafar tota la gent que sabia coses de la universitat, però que ja eren grans i que estaven molt marcats per la guerra, i els que començàvem aleshores, i agrupar-los a tots, a veure si aconseguíem fer un document sòlid, que no fos un pamflet o un manifest. Això va semblar una feina titànica i impossible, però ens hi vam posar i vam començar a treballar, i al cap de 4 anys sortia la primera edició del llibre blanc. Per mi l'any important és el 72, però de cara a la gent és el 76 perquè és quan això es va veure.

L'any 1976 apareix el llibre i això si que és un terrabastall de mil dimonis. Perquè, per una banda, demostra que existeix un equip de gent molt considerable, i després, que fan una obra pensada, estructurada, ben feta... Es clar, constituir aquest equip va ser una feina tremenda. Vam començar a teixir una xarxa de col·laboradors, sense Internet ni tot això que hi ha ara, que anava des d'Alacant fins a Perpinyà. Saps allò de Salses a Guardamar, de Fraga fins a Maó? Doncs exactament això.

I bé, coincideix l'aparició del llibre blanc amb el moment que s'estava fent el Congrés de Cultura Catalana, que era una iniciativa de caràcter també cultural. Es va incorporar el llibre blanc com a document de treball del Congrés, i efectivament, el llibre blanc provoca un abans i un després: és a dir, es passa de tenir unes quantes persones interessades en el tema, però poques, i cap documentació, a descobrir la coordinació d'un centenar de persones, que a més a més han produït un document sòlid i voluminós.

A partir d'aquell moment, es desencadenen moltes coses. Com que t'he parlat del Congrés de Cultura Catalana, t'he de dir també que en aquest mateix moment el Congrés decideix que al marge de les seves pròpies feines es faran unes campanyes populars: quatre. Una d'aquestes campanyes populars, es deia la campanya de la Salvaguarda del Patrimoni Natural, que és la que vaig dirigir jo. De manera que em vaig trobar en aquest període del 76, 77, 78... per una banda havent impulsat i publicat el llibre blanc, i per altra banda, portant la campanya.

Com es va dur a terme la campanya? Qui en va formar part?

La vam estructurar a partir dels autors del llibre blanc, com et pots imaginar, i de tots els petits nuclis locals que van sorgir com a bolets, una mica per tota la geografia del país. Cadascú amb la seva problemàtica. Et resultarà especialment familiar, perquè pertany al territori en que ens estem movent, el cas dels Aiguamolls de l'Empordà. Però també, coses que feia el teu pare als Estanys de Sils... Per tot el país van sortir una gran quantitat de petits nuclis que organitzaven actes. Tot això era de caràcter popular, tenia més a veure amb manifestacions, representacions teatrals, publicació de fulls volants, dinamització social, per entendre'ns.

I aquest va ser el context d'aquells anys, que és quan ens vam conèixer amb el teu pare i és quan van marcar aquell punt d'inflexió. El teu pare és un fruit d'aquestes coses, perquè és llavors, que un jove de la seva edat s'enrola amb això, i això és el que fa que l'any 88 quan fem la segona edició, ja en formi part. A partir d'aquell moment ja van anar passant moltes altres coses: l'any 1980 es constitueix el Parlament de Catalunya, ara fa 40 anys clavats, —els va fer ara fa uns dies— i per tant, comença l'etapa de la Generalitat.

Això també és un punt molt important, perquè, per primera vegada, el govern comença a prendre mesures, i de fet, totes les idees del llibre blanc són les que agafa el Govern de la Generalitat per fer tot el que després va ser el Pla d'Espais Naturals Protegits, el PEIN, i totes aquestes coses. De manera que, quan arribem a l'any 1988 a la segona edició, això ja adquirit una dimensió política molt gran. Els petits grups s'han convertit ja en grups molt actius i n'hi ha per tot el territori. I a partir d'aquí ja entrem a una altra dinàmica que és més contemporània.

La organització d'un projecte com aquest devia suposar moltes dificultats.

Ara tenim telèfons mòbils i tenim Internet. Es clar, d'això no existia absolutament res. El llibre blanc, com tot en aquella època, es va escriure a mà, és que ni a màquina! I a més a més, ningú va cobrar ni un duro per fer això. Va ser una cosa totalment d'aportació voluntària, que ara ens costa de creure. I va costar déu i ajut, a més a més, aconseguir publicar-lo. És a dir: qui ens ho publicarà això ara? OMNIUM cultural, que en aquella època ja existia, ens va ajudar una mica amb quatre quartos, 100 mil pessetes. Fins que, a base de buscar molt vam anar a topar amb l'editorial Barcino, que aleshores portava el

Carulla, i ens vam posar d'acord, i vam aconseguir fer-ho. Però pensa que es va redactar del 72 al 74, i es va estar un any i pico al calaix, perquè no sabíem com treure'l. Per tant publicar-lo va suposar un esforç molt gran.

Després no, després el contrari: un gran èxit! En vam vendre 6000 exemplars! Que era una xifra per l'època descomunal. Bé, per l'època i ara també (riu).

Tot això respon també a un context polític molt concret: la transició.

Sí, té molt a veure amb el context polític. Les tensions, les lluites, les bufetades que hi havia. Eren indestruïbles els aspectes naturalístics dels aspectes polítics. Hi havia uns aspectes que eren correlatius. És a dir, trobar un franquista ecologista era impossible. Perquè el franquisme representava la ideologia que havia fet possible tot aquell desastre.

Nosaltres representàvem la gent que, per una banda teníem aquests coneixements ambientals, per edat i per moment existencial gosàvem plantar cara al sistema. Perquè la generació dels nostres pares, pobres, prou garrotades que van rebre...

Diguem-ho clarament, els nostres pares, és a dir, els teus avis o besavis, la gent que va fer la guerra en definitiva, estaven vençuts. La paraula és aquesta. Vençuts amb tota la potència del terme. I no gosaven. En canvi, nosaltres, érem més joves, per altra banda ja ens havíem estalviat les penalitats de la guerra i de la postguerra. I el franquisme, també s'ha de dir, estava molt afeblit respecte al que havia estat el franquisme dels anys 40, o dels anys 50, aquesta és la realitat.

Però sigui com sigui, hi ha un context sociopolític, de manera que, tot anava plegat. Congrés de Cultura Catalana, ambientalisme, catalanisme, antifranchisme, això era correlatiu. I per tant, si tenies un d'aquests elements, era molt probable que tinguessis tots els altres. I al davant teníem la gent que estava a l'altra banda completament, era un blanc i negre molt marcat. Era impossible trobar una persona del sistema, de *l'establishment*: un franquista que alhora fos vagament catalanista o ecologista.

Quin va ser el paper de la premsa durant totes aquestes mobilitzacions?

Reflectia simètricament el que t'acabo de comentar. Hi havia un periodisme instal·lat, que representaven suposo els directors de diaris i els caps de redacció, que eren d'un cert continuisme. Però hi havia una generació de periodistes joves que representaven en el camp del periodisme el mateix que representàvem nosaltres en el camp de

l'ambientalisme. I aleshores la premsa va començar a tenir moltes esclertes. Perquè aquests periodistes joves eren més periodistes de camp. Que això del periodisme de camp gairebé s'ha perdut avui en dia, però llavors existien, era el periodista que sortia al carrer, que anava a buscar la notícia. I aleshores, aquests periodistes van tenir molta importància, perquè malgrat la premsa controlada del franquisme van començar a introduir notes, notícies, i es va aconseguir tenir una plataforma.

Pensa que la televisió no existia gairebé. Bé, si que existia, però emetia dos canals en blanc i negre i a partir de les 6 de la tarda. Tot això passava per la premsa escrita. Com a anècdota, Cada dia, el nucli més dur d'aquest moviment a Barcelona, on era jo, a la Universitat, anàvem a dinar junts, a uns restaurants senzills al costat de la Universitat. I abans de tornar una altra vegada a la facultat, anàvem a fer un cafè al Bracafè, a la plaça Catalunya de Barcelona. Allà, hi estàvem un quart d'hora o vint minuts.

Com que hi érem, allò es va saber, i llavors cada dia apareixien periodistes. Apareixia en Xavier Roig, en Santi Vilanova, en Lluís Bonada, en Bastets... I aleshores, d'alguna manera recol·lectaven la notícia, recol·lectaven la inquietud. I per telèfon, en Jordi Sargatal, o qui sigui, ens trucava i ens deia: "mira que ha passat això, mira que estem fent allò altre", i això anava a la facultat, de la facultat a la tertúlia, i allà els periodistes en feien la recol·lecció i a partir d'aquí estiraven el fil. I aquesta era la nostra xarxa social d'aquella època.

Com veus la situació actual dels espais naturals? I el futur?

El que ara en diem espais naturals, que en diem així però és abusi, perquè els espais naturals són tots, poden estar més bé o més malament però tot ho és de natural. Però, els espais naturals protegits, que és una xarxa important, ja que el 20% del territori català té algun tipus d'estatut de protecció, és el que jo n'he dit tota la vida taques de net. És a dir, és un vestit brut, que té taques de net. Jo més aviat preferiria un vestit net que potser tingui alguna taca de brut, però això ara és al revés. Tots aquests espais estan escampats pel territori, i al revés d'aquella època, estan relativament bé.

Els Aiguamolls de l'Empordà, si compares com estaven i com estan, són la nit i el dia. Però en aquests moments, a mi ja no em preocupen les taques de net. A mi em preocupa la brutor general del que no està afectat per taques de net. Aquesta brutor generalitzada, ha anat adquirint nivells diferents. Algun de mundial, com és el cas del canvi climàtic, aquí

hem anat canviant d'escala. Ara resulta que el que està brut, no brut de sutge, no de fum, però si de diòxid de carboni en excés, matà en excés... És la totalitat de l'atmosfera terrestre. O bé els circuits, les xarxes d'energia, per exemple, el sistema d'aigua.

En les xarxes d'espais naturals, jo diria, que no hi posem més èmfasi. Que està molt bé i que s'ha de mantenir, això sobretot. No estic dient que això no és important, és important, però això ja ho tenim. El que preocupa és el 80% que no està afectat per això. I aquí també en alguns aspectes hem millorat molt, també és veritat, per exemple, els rius baixen molt més nets que no baixaven els anys vuitanta. Entre altres raons perquè hi ha 500 o 600 depuradores funcionant, que no n'hi havia ni una. Però, en canvi hi ha moltes altres coses que han empitjorat, i fenòmens nous que no existien.

D'alguna manera, aquesta tragèdia que estem vivint ara, del coronavirus, és un exemple del que estem dient. Això no hauria passat de ser un petit focus, circumstancial, anecdòtic, si no fos perquè hem instal·lat un sistema de hipermobilitat a tota la terra. De manera que, siguin persones o siguin mercaderies, tot es mou d'una banda a l'altra del món d'una forma terrible. Una cosa que passa a Wuhan, i que als anys 70 no hauria traspasat les fronteres d'aquell municipi, amb un mes i mig s'ha estès per tot el món. Com a conseqüència d'un model d'utilització de recursos, o de creació d'unes pautes de comportament, en aquest cas el viatge: el viatge per plaer, el viatge lúdic, el qual abans no podíem ni sospitar-ho.

Jo recordo que hi havia un company nostre, que desgraciadament va morir molt jove, Antoni Ferràs, que sempre deia que al final viatjar es convertiria en un producte de consum més, i tothom compraria viatges com podem comprar patates fregides. I jo trobava que exagerava, i és exactament això el que ha passat. Per això, quan s'ha volgut reeditar el llibre blanc, s'ha fet una obra completament diferent. Una obra en la línia que es va publicar l'any passat en xarxa. És a dir, així com la segona edició era una versió corregida i augmentada, la tercera és un producte totalment distint, que ja parla de l'aigua, l'energia, el sistema... Que és la font de la inquietud actual.

4. La lluita impresa

El paper de la premsa durant la mobilització i els conflictes als estanys de Sils va ser molt destacat. Sobretot, en el cas de la premsa local o la que era més popular a la província de Girona, com el Punt Diari o el Diari de Girona, també durant l'època que aquest s'anomenava Los Sitios.

El paper de la premsa va estar majoritàriament lligat amb les accions i la veu dels naturalistes. Des de l'Associació de Naturalistes de Girona s'organitzaven rodes de premsa, i s'intentava mantenir un contacte regular amb els mitjans, com a estratègia per fer conèixer les seves preocupacions.

Les primeres publicacions sobre els estanys, tot i que més escasses, són anteriors als enfrontaments de naturalistes i l'Ajuntament. En concret les recull el diari Los Sitios, i descriuen la inundació que van patir els estanys l'any 1977, després d'unes pluges prolongades (15 de gener de 1977, Los Sitios). En aquesta època, ja es parla també de la situació precària en la que es troben els estanys: bruts, contaminats i oblidats (24 octubre 1978, Los Sitios).

Afirmen que està sofrint un continu procés de degradació

Els naturalistes denuncien davant la CEE la situació dels estanys de Sils

JOSEP PASTELLS
Girona.— L'Associació de Naturalistes de Girona (ANG) s'ha adreçat a la direcció general del Medi Ambient de la Comunitat Europea per denunciar les infraaccions que es venen cometent des de fa sis anys als estanys de Sils. El vocal de gestió i conservació de l'ANG, Lluís Motjé, considera responsable directe de la degradació de la zona a l'Ajuntament de Sils i responsables subsidiaris a la junta d'aigües i a la direcció general del Medi Ambient. L'informe que han enviat els naturalistes a la CEE assegura que s'ha produït una dessecació de la zona humida i una destrucció de les comunitats florístiques i faunístiques típiques, a més d'un incompliment dels compromisos de protecció i una gran passivitat davant el procés de contaminació que està patint aquest espai natural.

En opinió de Motjé, la situació per la que travessen actualment els estanys de Sils es veu perllongant des de l'any 84, en què van començar a incomplir-se les normes subsidiàries del planejament de la localitat d'una manera flagrant. Motjé assenyala que l'actuació de l'Ajuntament de Sils no ha estat la més correcta per preservar un espai d'interès natural innegable, ambant a dir que els diners

Lluís Motjé, membre de la junta directiva de l'ANG, considera que l'Ajuntament de Sils està actuant erròniament en el tema de l'estany. (Foto FRANCESC SUBIRAS)

vades per problemàtiques mediambientals.

Un informe de la direcció natural

polítics volen fer de tècnics i no crec que aquesta sigui la seva funció.

El opinen
estany de
ts des de
os diners
destro-
la donin-
s eno és
et vessar
me el te-
i només
pica per

la general
comissió
la denon-
i informe
claracions
a explicat
ir-se san-

cions aquestes acostumen a ser encadenades, acostumant-se a retallar subvencions, generalment dirigides a l'agricultura, a l'Estat que les ha comès.

Abocaments

Pel que fa als abocaments de terres que s'estan efectuant en uns terrenys col·lijants als estanys, Motjé ha dit que malgrat trobar-se fora de l'àrea marcada per les normes subsidiàries es tracta de sòl rústic, per la qual cosa entenem que seria necessari un permís a part. En tot cas, ha dit Motjé, els des de la corporació municipal es tingues alguna mena de sensibilitat respecte la situació de l'estany el més lògic seria aturar aquests abocaments.

Sils ha celebrat les primeres jornades per conservar-los

Els naturalistes volen netejar els estanys

L'alcalde no té coneixement que s'eixugui l'estany per culpa de les obres

Denunciaran l'Ajuntament de Sils per incomplir normes en la neteja de la sèquia

Sils ha celebrat les primeres Jornades naturalistes sobre els seus estanys. (Foto DANI DUCH).

**Cor
cau
pub
«Ae**

Un
d'info
al món
cork i
ciació
Català
Palafre
polèm
ments
clerac
ducte
en gr
bonac
del il
meny
Uni
nes q
des é
2000,
litzad
de su
fins a
forani
merc
Aques
tant p
—moi
l'Escl
re int
confi
com i
merc
Dita e
ticle d
tit qui
els pr
trimer
matèr
per ci
d'Esp
gunte
si es i
evind
nys i
xamp
rogon
inform
de l'ar
lans e
òrgan

Girona

Sei
Eduar
de les
Palafre
sà de
pausa
la rev
and 20

Els estanys van començar a protagonitzar més articles i notícies ja entrada la dècada dels vuitanta. En primer lloc, es feia seguiment de les primeres accions que s'hi feien, i es recollien les opinions tant de naturalistes com, algunes vegades, de l'ajuntament i veïns. Els joves naturalistes, però van ser indiscutiblement, els que van interactuar més amb els periodistes durant aquests primers anys: enviant notes de premsa, cartes al director, fent rodes de premsa i informant sobre tot el que passava als estanys. Així, per exemple, el diari Los Sitios feia ressò de les primeres jornades de conservació que es van celebrar als estanys (20 abril de 1986, Los Sitios). A part de ser notícia, molts dels experts o preocupats per la zona, escrivien els seus propis articles d'opinió als diaris locals.

La relació entre la premsa i els naturalistes era pròxima, i aquests coneixien, pel que havia passat en altres moviments com a l'Empordà, que els mitjans de comunicació eren un bon aliat per fer ressò i aconseguir el suport de més gent del territori. Pot ser per aquesta relació constant entre l'Associació de Naturalistes de Girona i els diaris, l'Ajuntament va decidir durant un temps quedar-se al marge de les declaracions sobre els estanys.

Més endavant, després d'acusacions i denúncies més importants per part del moviment ecologista, van aparèixer les primeres declaracions destacades de l'alcalde de Sils d'aquells anys, Joaquim Rovira. En aquestes, afirmava que la degradació i assecament de la séquia era un fenomen natural (5 agost 1988, El Punt), i no pas provocada per polítiques de dessecació de l'Ajuntament, desmentint així, totes les acusacions dels naturalistes.

De tota manera, la premsa recull altres declaracions que son totalment contradictòries per part de l'alcalde sobre la gestió dels estanys, ja que havia fins i tot assegurat que aquests no existien. I en canvi, altres vegades, uns anys més endavant en parlava com a part de la seva campanya i de la gestió urbanística que duia a terme l'Ajuntament. (12 d'agost de 1987, Diari de Girona).

Els naturalistes s'oposen al ban de l'alcalde

Demanen tallar arbres per netejar la sèquia de Sils

L'alcalde de Sils diu que la sèquia ha minvat per llei natural

Joaquim Rovira, alcalde de Sils, afirma que la sèquia i la carretera són els grans objectius urbanístics de l'Ajuntament. (Foto JOAN SEGUR).

El principal turisme de Sils és el de segona residència, i es veuen po-

La carretera i la sèquia són els grans objectius urbanístics de Sils

Polèmica per la neteja de la sèquia de Sils.- Ajuntament, naturalistes i propietaris no es varen posar d'acord, ahir, a l'hora de decidir com cal portar a terme la neteja de la sèquia de Sils, tot i que aquesta setmana s'han iniciat els treballs a la zona. Mentre que l'Ajuntament i els veïns creuen que «cal netejar la sèquia per evitar infeccions i contaminació», els naturalistes consideren que és prioritari «depurar les aigües brutes per garantir la protecció del medi natural». (Foto DAVID QUINTANA).

Pàgina 12

Afirmen que destrueixen la raça autòctona de les zones afectades

Els naturalistes consideren que els crancs americans són un perill

S'han trobat exemplars en altres zones

Vigilen la sèquia de Sils perquè la gent no capturi els crancs americans

Les anàlisis detecten que els crancs de Sils tenen un alt grau de contaminació

L'Girona i plicada, cara a l'fusioner. —La per part ciar-se d titució d. —L'A Estany de la Catala. —Des importà que, als vells d'a pècies d cinc cop ment és. —Els 15-20 an perfile naturalis i que to de pòll sèries nad comprovar. —La co més grans

par ja fa temps demanant informació als ajuntaments dels tres municipis que hi aboquen. Vidreres i Caldes ens van contestar. Sils no. Varem ser els primers, i que sapiguem els únics, de denunciar judicialment una indústria per abocaments a la riera.

—Davant d'aquesta problemàtica l'ANG no podia restar amb els braços plegats. Fa tres anys vam elaborar un informe que es va entregar a l'Ajuntament de Sils i, simultàniament, al Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca.

—A les converses inicials amb l'Ajuntament l'ANG va oferir unes tesis que ha mantingut fins ara:

1. Crear una normativa de protecció per,
 2. Tenir més força per demanar la depuració,
 3. Netejar després, si calia, els llots de la sèquia sota la normativa de protecció (amb la qual cosa s'hauria evitat l'impacte actual).
- Davant d'això la posició de l'Ajuntament ha estat sempre la contrària:
1. Netejar la sèquia
 2. Depurar
 3. Protegir.

—Estem segurs que si haguessin prevalgut les tesis de l'ANG el sanejament seria més avançat, no s'hauria arribat a cap tipus d'enfrontament amb ningú, i els propietaris podrien estar cobrant subvencions per tenir terrenys dins d'un Espai Protegit.

—La Llei d'Espais Naturals, aprovada pel Ple del Parlament de Catalunya el 28/maig/85, diu textualment: «L'Administració de la Generalitat i les entitats locals han d'adequar llurs disposicions per a canalitzar llur actuació i la dels particulars (...) per assolir les finalitats següents: (...) conservar i regenerar les zones humides» (Art. 4, c). A Sils, per iniciativa de les entitats locals s'estant degenerant.

—L'esmentada Llei preveu un Pla d'Espais

—Delant de banda temes sobre els quals no s'ha aixecat massa enrenou (el cas d' carreters per un lloc on legalment no pot passar), comença, seguint les tesis municipals, neteja de la sèquia. Atenció, res de demagoga: neteja o drenatge, no depuració com s'ha dit a vegades. Que sapiguem, no s'ha fet depuradora.

—La neteja de la sèquia (17 anys sense la, com ho demostren els anells de creixement dels arbres que ara s'han tallat), era abans i obra tradicional que pagaven els mateixos neficiats. Actualment els diners baixen de i els paguem tots els ciutadans de Catalunya. Considerant el que ha costat, el que a títol personal es gastaran alguns propietaris (fins i per treballar terrenys dessecats) i la imminència de la normativa protectora dels Estats (versemblantment caldrà tornar a inun amb comportes i indemnitzar els propietaris quents diners inútils ens costarà a tots i gats? No haurien estat més corrents les tres tesis i molt més econòmiques? Es podria mantenir encara màquines treballant gastant més diners perquè a sobre encara n'hi hagin d'afegir més?

—El 20 de juny, després d'una inspecció del Servei de Protecció de la Natura trametí carta adreçada a l'alcalde en la qual es demanava ben clar que s'havien de tapar els canals de desguàs al mateix temps que es realitzessin les obres per evitar la dessecació, en compliment d'allò que mana la Llei d'Espais Naturals (el famós art. 4, c). El n.º de Registre Sortida d'aquesta Carta de la Direcció General, és, per més dades, el 2827.

—A l'ANG tenien ben clar que aquesta ordre no es compliria i que restaria amagada en un calaix sense comunicar-la a ningú. Hauria estat rebreixar-se i donar-nos la raó (la coincidència de tesis entre l'ANG i el Servei de Protecció de la Natura és francament gran, fins i

la primera d'aquestes tesis la Generalitat recomanava que no es consumissin els crancs dels estanys de Sils. Aquesta no és, però, la primera acció que es produeix en aquest sentit. L'any 1.843, un edicte de l'Ajuntament de Sils prohibia la venda de peix provinent dels estanys pel perill que el seu consum representava per a la salut pública. La tradició oral va convertir, en el segle XVII, els estanys en un indret tenebrós, i la llegenda popular els convertí en una de les portes de l'infern.

La maledicció dels estanys

El 1.843 l'Ajuntament de Sils prohibia la venda de peix provinent dels estanys

frontaments. Fa anys que se sap qui som i on som i tan sols se'ns ha consultat una vegada per portar-nos, encara, a la gàbia del llop. Demanem diàleg, però de veritat.

(*) President de l'Associació de Naturalistes de Girona.

L'episodi més seguit per la premsa en relació als estanys de Sils va ser sens dubte l'episodi dels crancs americans. Aquest comença l'any 1988 amb les declaracions de l'Ajuntament a la premsa local sobre l'existència una plaga d'aquesta espècie als estanys. Els naturalistes, però ho van considerar una maniobra de distracció, per canviar el relat sobre la zona de l'estany i evitar el tema de la dessecació i la mala gestió que s'hi estava duent a terme. De fet, en aquell moment, s'estaven començant unes obres de dragatge invasives.

La notícia de l'arribada de crancs, però, va provocar que molta gent de pobles veïns i de tota la comarca es desplaçés fins als estanys per veure i pescar els crancs americans. Aquesta situació va suposar un col·lapse a la zona, que mai havia estat tant transitada, i va produir danys mediambientals, així com un embús a la carretera. Finalment, es va necessitar la intervenció de la Guàrdia Civil i els agents forestals.

La premsa, durant els dies posteriors, va continuar publicant el seguiment de la plaga de crancs, i sobretot, el descobriment que aquests estaven contaminats i podien ser tòxics. També es va fer ressò de la vigilància instal·lada a la séquia perquè la gent no hi accedís a buscar més crancs.

Els crancs, a causa de l'arribada massiva de persones d'arreu de Catalunya, es van escampar per altres zones, i es van convertir en una plaga molt més gran. Els naturalistes actualment, culpen a l'Ajuntament, ja que creuen que donar la notícia sobre aquesta espècie va provocar la seva expansió.

Anys més endavant, la premsa segueix publicant sobre la zona dels estanys, però entrada la dècada dels noranta i els dos-mil, i amb l'arribada d'una tendència de polítiques de protecció per part de la Generalitat, es publica sobretot sobre les noves mesures de protecció, com el PEIN i el Pla Especial, entre d'altres.

A través dels reculls de la premsa es pot entendre també la història dels estanys i de tota la gent que s'hi ha involucrat al llarg dels anys. I veient les publicacions més recents es pot veure clarament el canvi en els valors i en la percepció de l'ecologisme per part dels governs.

Ajuntament i naturalistes coincideixen amb l'opinió de l'administració

La Generalitat creu vital que l'estany de Sils disposi d'una normativa protectora

Elaborat per dos departaments de la Generalitat, afecta 448 municipis

**El PEIN preveu protecció per al
20 per cent del territori català**

El Consell de la Natura ha de donar-hi el vist-i-plau

La setmana vinent es reunirà amb un delegat del Medi Natural

L'Ajuntament de Sils emprèn el projecte del Pla especial de protecció de l'estany

ALBERT REGUERA

Les obres de neteja de la sèquia de Sils varen iniciar-se el passat mes de juny. (Foto CARLOS SANS).

Preveu la neteja de la sèquia i la instal·lació d'un col·lector contra la contaminació

La Generalitat prepara un projecte per a la recuperació dels estanys de Sils

5. El reportatge

Els estanys de Sils, una lluita inacabada

“El més important és conèixer el que tens al voltant. Si ho coneixes segur que ho estimaràs. Si ho estimes i passa alguna cosa, t’enfadaràs.”

—Lluís Motjé, en una entrevista per la revista Cric.

Al primer cartell de l'exposició permanent s'hi llegeix: "L'Estany de Sils és un espai natural protegit inclòs en el Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN) de Catalunya. Forma part de la Xarxa Europea d'Espais Naturals Natura 2000, que és el nucli de les polítiques europees de biodiversitat."

L'estany de Sils, una petita zona humida a la comarca de la Selva, forma part de tot aquest conjunt d'espais que es troben arreu del país, i que reben títols com "espai natural protegit" o "parc natural". Però, aquests reconeixements, no els han tingut sempre. Hi havia un moment, que els únics que veien el que tots aquests llocs podien arribar a ser, resultaven ser quatre universitaris barbuts.

Els prismàtics li reposen sobre la camisa de quadres i l'armilla caqui, plena de butxaques utilitàries. Són vells, dels que pesen. Eren de la Unió Soviètica i ja no se'n troben gairebé enlloc. Tenen un acabat rugós, un cordill de cuir negre per penjar-los del coll, i van protegits amb unes fundes d'estil bèl·lic. A dins del 4L vermell, aparcat a pocs metres de distància, n'hi ha dues caixes plenes, que en Lluís, el meu pare, ha preparat per als nens que estan a punt d'arribar esverats i enllaunats dins d'un autobús escolar.

És un matí tranquil. No hi ha ningú que esveri i desperti la natura, els ocells comencen el dia a poc a poc. Fa una mica de vent, que mou els canyissars que envolten l'aigua, però sense cops secs, és més aviat una brisa constant. Una mica més lluny hi ha la plantació de pollancre, rèpliques els uns dels altres i col·locats en fila. Són el primer que es veu des del tren, abans d'arribar a l'estació tornant de Barcelona. Saps que arribes a la plana de la Selva: pollancre com soldats, alts i idèntics, on abans hi havia hagut prats de dall.

Els estanys de Sils fan frontera amb el poble i l'estació, però s'hi respira un ambient diferent, més humit, més carregat i més tranquil. Potser és l'encant i la màgia de les zones humides: plenes de llegendes i de vida efervescent.

L'estany és un espai d'interès natural, es troba a la comarca de la Selva, i la major part, dins del municipi de Sils. Són les restes d'una antiga llacuna, que des de l'edat mitjana va patir diferents processos de dessecació. Anys després, la zona que havia ocupat la llacuna es va començar a cultivar. Tot i això, les parts més profundes se seguien

inundant en èpoques de pluja, així que es destinaven als prats de dall. D'aquesta manera, es va instaurar un sistema de manteniment i de drenatge dels canals, que equilibrava l'activitat agrícola i la vida natural. Hi va néixer un mosaic de paisatges únic, en el que es podien veure restes de l'antiga llacuna, i al mateix temps, vegetació de ribera, prats humits i cultius diversos.

Els estanys, però, han canviat al llarg dels anys, i també la seva gestió. En una carta a l'alcalde Martí Nogué l'any 2013, en Lluís Motjé, li escrivia: "No saps com envejo els anys d'abans de 1988, abans de l'anterior drenatge, quan gairebé calia un tallabarder per poder caminar pels marges de la séquia, però hi havia una diversitat de vida que mai més he tornat a veure als estanys, malgrat la brutícia de les aigües d'aquell temps."

En Lluís (o en *Moia*, com el coneixia molta gent) era naturalista, ornitòleg i educador ambiental. Va ser president de l'Associació de Naturalistes de Girona, vicepresident i secretari general de la Lliga per la Defensa del Patrimoni Natural i un dels principals defensors de la zona de l'estany de Sils. També era el meu pare.

Encara té una estona. S'acosta en silenci a un dels observatoris de fusta, camuflat enmig de l'estany. Seu al banc i reposa els colzes al marc de la finestra allargada. Mira un grup de collverds que juguen a l'aigua. Després busca, ajustant la visió dels prismàtics, que més es deixa veure aquell matí. L'any passat, quan es va morir el meu pare, en Martí Boada, doctor en ciències ambientals, geògraf, ecologista de la seva mateixa quinta, i sobretot, amic, deia en un poema que li dedicava:

*"Arrencant el vol en parella sorollosa, el collverd,
l'espècie més obrera de l'estany,
per ser comú
condemna de desprotecció.*

Com t'agradava a tu, la gent senzilla, oi Lluís?"

Uns anys abans, aquest matí de primavera, els collverds arranquen el vol. Ell camina atent i sense fer soroll. Fa una volta curta per l'Estany que l'ha vist fer-se gran.

Rebuscant entre les seves notes, he trobat al seu blog el record del primer dia que hi va anar: “Ja deu fer prop de 50 anys que vaig posar per primer cop els peus als estanys de Sils. Era un marrec i només en tinc la imatge borrosa d'un meu oncle-avi carregant herba en un carro. No recordo si hi vaig tornar gaires vegades més, fins que em va entrar el cuc naturalista i les meves visites es varen incrementar.”

El cuc naturalista. El mateix cuc que els va entrar a tants nens i joves, quan alguna tarda es van quedar enganxats davant de la televisió, mentre sonava la cançó dels documentals de Rodríguez de la Fuente. En Martí Boada, em vol recalcar ara per telèfon, quan li pregunto per aquests inicis, que el cuc naturalista és especialment passional quan té a veure amb els ocells:

—Els ornitòlegs som uns enamorats —comenta rient—, com ho era en *Moia*.

I com ho eren molts d'altres que es van interessar pel paisatge i la conservació, i que havien conegut aquests espais naturals de ben petits, de la mà dels avis, familiars o dels pagesos de la zona. Com és el cas d'en Jordi Sargatal, exdirector del Parc Natural dels Aiguamolls de l'Empordà, i sobretot, un dels joves que va lluitar per protegir-los. M'explica a través de la pantalla de l'ordinador, assegut al que sembla el seu despatx, que també va conèixer els Aiguamolls quan només era un nen: “El meu primer contacte va ser amb el meu avi. Estàvem pescant i va arribar un martinet blanc al costat nostre.”

De fet, les zones humides, com els Aiguamolls de l'Empordà o els estanys de Sils, són conegudes sobretot per això, per ser espais de descans pels ocells migratoris. Aquells que busquen llocs més càlids a l'hivern, un refugi on aturar-se. Volen centenars de quilòmetres, i mentre fan camí cap al nord de l'Àfrica decideixen aturar-se a uns petits estanys selvatans.

Aquestes zones humides, però, mai havien estat vistes com aquest refugi, sinó que havien estat especialment ignorades en el passat. Se les relacionava amb plagues i malalties, i les inundacions després de les pluges impedièren que es pogués conrear la terra. Sempre havien anat acompanyades de llegendes, fantasmes i esperits. A l'Estany de Sils, fins i tot, se'l relacionava amb una de les portes a l'infern. La història, que encara s'explica, diu que allà és on es va enfonsar el dimoni quan, des de dalt del Montseny, va fer una aposta amb Sant Martí per veure qui feia el salt més gran.

—Aquest és el veritable culpable! —cria en Lluís i esclafa un mosquit contra el seu braç amb una bufetada seca—. Aquest any van aviat, eh, els mal parits.

Els nens han parat de xerrar i cridar, i fan una rotllana irregular al seu voltant. Alguns riuen mentre ell intenta agafar el mosquit entre els dits, per ensenyar-lo a l'aire.

—El veus? —li pregunta a un dels nens que està a primera fila—. Aquí el tenim: l'*Anopheles*!

El mosquit, que es reproduïx en aigües estancades com la de l'Estany, és el principal agent transmissor de la malària, que antigament també afectava amb cruesa a Europa, i provocava una alta mortalitat. Per aquest motiu, es relacionaven les zones d'aiguamolls i d'aigües estancades amb les malalties, i se'ls considerava indrets malsans, ja que es desconeixia què era el que les propagava veritablement.

Durant segles, la població havia estat a favor de dessecar les zones humides com l'Estany de Sils, per tal de poder-les aprofitar pel conreu i evitar la propagació d'aquestes malalties. En Martí Boada explica que, a l'hora d'apostar per la conservació, es van topar amb l'incredulitat dels veïns i veïnes, ja que “a la gent del territori més clàssica els va costar molt d'entendre”. I tenien les seves raons, fins aquell moment, ningú s'havia plantejat conservar una zona només per la seva flora i fauna.

Però la realitat era que el paisatge estava canviant: la mobilitat creixent i l'especulació urbanística van fer que el territori es trobés amenaçat. I la situació política va fer que despertessin les ganes de protestar per tal de defensar-lo.

“Se m'ha mort el canari”, va dir en Francesc Giró per telèfon als seus amics, per donar-se la notícia que s'havia mort Franco. Era estudiant i ornitòleg aficionat, com els seus companys. La mort del dictador volia dir que tenien tres o quatre dies de festa a l'institut i van aprofitar les vacances per mirar ocells: una escapada al Delta de l'Ebre i a Camarasa. Era el començament del que serien uns anys de canvis, rebombori i descobriment del territori català. “Començava la transició i ens atrevíem a tot. Ens va agafar un moment, que per la gent jove, o eres *tonto* o tot era possible”, diu en Francesc. Ara és biòleg i consultor ambiental, amb una llarga trajectòria com a director de la Fundació Natura, i també amb la lluita a l'estany de Sils.

Les mobilitzacions i campanyes arreu del territori van començar dins d'un paraigua no només polític, sinó també acadèmic. El punt d'arrencada de l'ambientalisme a Catalunya està recollit en el llibre “Natura: ús o abús? Llibre blanc de la gestió de la natura als Països Catalans”, que es va començar a redactar l'any 1972. L'impulsor del projecte era l'Institució Catalana d'Història Natural (ICHN), que s'estava reactivant durant

aquella època. I el responsable de coordinar la redacció del llibre va ser en Ramón Folch, biòleg, i en aquell moment, Secretari General de la ICHN. Per aconseguir-ho es va dur a terme un treball entre més de 120 científics, i es va publicar el 1976 com un document acadèmic que recollia l'estat dels espais naturals d'arreu de Catalunya. Aquell mateix any, paral·lelament a la publicació del llibre, es va engegar el Congrés Català de Cultura, que va posar en marxa la Campanya per la Salvaguarda del Patrimoni Natural de Catalunya.

—I d'aquí arranquem gairebé tots —diu en Martí— Es van posar a veure tots els grups de defensa que s'havien organitzat a Catalunya, per petits que fossin: si hi havia una agressió a la Garrotxa, doncs hi havia en Mallarach, als Aiguamolls en Sargatal, en Motjé als estanys de Sils, al delta en Rafael Balada. I d'aquí neix el moviment que va ser format per més de cent grups en aquell moment.

En Ramón Folch s'ha dedicat principalment a la gestió territorial i urbanística des d'una aproximació sostenibilista. Entre altres càrrecs importants destaquen el de fundador de la Lliga per la Defensa del Patrimoni Natural (DEPANA), consultor com a gestor ambiental per la UNESCO i Director de Serveis Ambientals de la Diputació de Barcelona.

Respon a les meves preguntes de manera pausada, extensa i sense perdre el fil de les idees, com si les tingués escrites. Ara recorda l'esforç que va suposar constituir aquest equip, que agrupava a acadèmics de tot Catalunya, i que els feia treballar en un projecte conjunt. "Saps allò de Salses a Guardamar, de Fraga fins a Maó? Doncs era exactament això", diu rient. En Ramón Folch també va ser l'encarregat de dirigir la campanya de la Salvaguarda del Patrimoni Cultural, que es va estructurar a través dels autors del llibre blanc, i de tots els nuclis locals que havien anat sorgint per tota la geografia del país. S'organitzaven actes de caràcter popular, manifestacions, representacions teatrals, publicacions de fulls volants, i tota mena d'activitats de dinamització social.

En aquest context en Lluís Motjé va conèixer en Ramón Folch i tota la feina que s'estava fent pel medi ambient a nivell autonòmic, i així va participar en la nova edició del llibre blanc, on explicava la situació en que es trobava la zona dels estanys de Sils. La reedició es va publicar l'any 1988, aportant més dades i ampliant la feina que s'havia començat el 1972. El 2019 es va fer una tercera edició, en format digital i completament replantejada. Aquesta se centra en les problemàtiques actuals de caràcter més global, com l'aigua, la contaminació i els recursos.

Després de la publicació del llibre blanc es constitueix, l'any 1980, el Parlament de Catalunya, i per primera vegada es comencen a prendre mesures de caràcter mediambiental en l'àmbit autonòmic, i s'utilitzen les idees del llibre blanc per crear el que més endavant va ser el Pla d'Espais Naturals Protegits (PEIN).

“Tot això, té molt a veure amb el context polític”, explica en Ramón Folch. Afirmava que eren indestruïbles els aspectes naturalístics dels aspectes polítics. No es podia concebre que la ideologia franquista fos ecologista, ja que representava el que havia portat el territori fins a la situació del moment. Mentre que els naturalistes i defensors del territori es trobaven completament al costat oposat: no només tenien coneixements ambientals, sinó que eren qui gosava plantar cara al sistema.

Molts d'aquests joves van formar part d'una de les campanyes amb més ressò mediàtic: la dels Aiguamolls de l'Empordà. El 1976 un grup de joves empordanesos amb pancartes van començar a omplir els diaris locals. S'oposaven a la construcció de Port Llevant, una urbanització planificada a la zona dels aiguamolls, i per tal d'evitar-ho van decidir acampar-hi. Van intentar aprofitar cada oportunitat política, activista o cultural del moment per posar els Aiguamolls en el centre del debat. Es tractava no només de parlar d'ecologisme i ocells, sinó també del territori i catalanitat, i això era una eina que facilitava agrupar a molta gent jove.

“És veritat que el context polític ens va ajudar molt”, reconeix en Jordi Sargatal, que va ser l'impulsor de la campanya. Uns anys abans segurament, aquella colla de joves s'haguessin trobat amb una resposta violenta per part de la guàrdia civil. En canvi, van decidir interposar un recurs a l'Audiència, i van argumentar que tenien motius per protestar fins que no rebessin una resposta per part del govern, i davant d'això, la guàrdia civil no va intervenir, i les protestes van continuar.

La majoria d'activitats que s'organitzaven eren de caràcter popular. Durant aquells anys, en Francesc Giró portava a en Martí Boada i en Jordi Sargatal amb el cotxe de la seva mare, i recorrien els pobles de l'Empordà, muntant plafons als ajuntaments i fent xerrades. S'organitzaven excursions i activitats per veure ocells. En Jordi Sargatal, que va ser l'impulsor de moltes d'aquestes activitats diu que la lògica darrera aquestes, era que si a ell el que havia fet que s'enamorés dels aiguamolls eren els ocells, potser passaria el mateix amb l'altra gent.

I és en aquesta mateixa època quan es funden organitzacions com la Lliga per la Defensa del Patrimoni Natural (DEPANA), la Institució Alt Empordanesa per la Defensa i

Estudi de la Natura (IADEN), o l'Associació de Naturalistes de Girona (ANG), que al llarg dels anys han seguit i segueixen treballant per protegir el territori i el medi ambient.

Arreu de Catalunya hi va haver moviments similars, que sorgien quan es feia pública una problemàtica ambiental: al Delta de l'Ebre, les manifestacions pel Ter, les primeres manifestacions massives a Barcelona. En Martí Boada em diu, mentre ric, que tots aquests espais tenen una persona al capdavant, com si fos una piràmide i ells hi fossin a sobre. “No, no, és que és així” m'assegura, “als Aiguamolls hi posaríem en Sargatal a dalt, al delta hi posaríem en Rafael, i a dalt de l'Estany de Sils hi ha en Lluís”.

A sota d'aquesta piràmide de martinets blancs, collverds i aigua estancada, però, no només hi ha alguns noms i cognoms. Hi ha també la gent de poble, les polítiques dels ajuntaments, els projectes i les propostes. O les reunions, els plans de gestió, i les campanyes. I també molts entrebancs pel camí.

El bar de l'estació és mig buit tot i ser l'hora del vermut. El meu pare s'ha assegut a una taula per tenir espai per llegir el diari. Fa glops curts a una canya amb la copa glaçada. De tant en tant, mira de reüll cap a la barra on un home gran (mig calb, amb els últims cabells pentinats de costat i la panxa per sobre el cinturó) xerra amb el cambrer. Al cap d'una estona de mirar, s'afegeix a la conversa. Comenten les notícies que se senten gairebé de fons, des de la televisió penjada en una cantonada del bar, i riuen d'algun dels polítics quan surt fent declaracions.

El meu pare no era de Sils, va néixer a Riudellots, a Can Met Sevi, una casa de pagès les afores, que ara està al costat d'un polígon immens. Al poble hi va conèixer la Xon. Van coincidir a l'Institut, van anar junts a recollir pomes els estius i més endavant, a la universitat, on van estudiar biologia.

—Qualsevol que el veiés, es pensaria que era de Sils de tota la vida —em diu la Xon, a l'altra banda del telèfon—. S'entenia amb la gent del territori.

Quan em passejo per l'exposició permanent de l'Estany, dins la parada de la Renfe de Sils, tinc la sensació de passejar-me pel despatx de casa: em sonen els mapes, els dibuixos i les fotografies. I llegint algun paràgraf reconec el to de veu del meu pare. Tots aquests papers que estaven escampats per casa ara estan arxivats i guardats en carpetes i caixes.

Agafó el tren i veig passar els pollancres un darrera l'altre i cada cop a més velocitat. Quan arribo a Sants, en Francesc Giró seu en un bar de l'estació. És prim, i de

moviments àgils, i sense la barba que té a les fotos de quan era jove. Quan parla d'ocells, i d'aquella època, se li il·luminen els ulls.

—Jo coneixia els Estanys de Sils per casualitat —em diu— de quan de molt jove em vaig interessar per mirar ocells.

En Francesc, quan era estudiant, va demanar al seu professor de ciències de l'escola informació sobre la guia *Peterson*, que en aquell moment era la millor que hi havia. Després, li va preguntar si coneixia alguna zona d'aiguamolls on s'hi pogués arribar amb tren i hi pogués veure ocells. Havia nascut i crescut al Maresme, terra de secà, i només la idea de veure ocells aquàtics ja l'emocionava. El professor li va dir, no gaire convençut, que podia anar a uns estanys que hi havia a Sils, però que en aquell moment estaven molt secs.

I no s'ho va pensar. Un dissabte al matí va agafar el tren cap a Sils. Es va trobar amb un dia de boira, d'anticicló d'hivern, i no es veia gairebé res. Al final del dia va poder contar un becadell, una polla d'aigua i una bacada. Però ja en tenia prou: eren els primers ocells aquàtics que havia vist mai. Devia ser l'any 1973, i no s'esperava que uns anys més endavant, aquells estanys mig eixuts passarien a formar part del seu dia a dia.

“Però no va ser fins l'any 1977, quan els Estanys ja s'havien inundat més, que en Lluís els va posar al mapa”, em recorda. En aquestes mateixes dates, però hi va haver molts altres focus de protesta a Catalunya: el 1975 comença la campanya al Delta de l'Ebre i el 1976, només un any després, la dels Aiguamolls. El meu pare estava en contacte amb la gent de totes aquestes campanyes, però aquestes coincidien amb el moment en què van néixer les seves ganes de defensar una altra zona humida, que quedava més a prop de casa seva, i que molt poca gent coneixia.

—Més aviat amb la gent de Sils i els estanys passava una mica com les platges de Barcelona fa quaranta anys: en vivien una mica d'esquenes —em diu la Xon—. Estava ple d'aigua i de mosquits, i com que cada dues files de pollancres tenien un amo diferent, no hi havia tampoc una política conjunta. Allà només hi anàvem els quatre naturalistes il·luminats liderats pel teu pare.

Aquells anys el meu pare portava d'excursió a conèixer els Estanys als seus amics, coneguts i gairebé tothom qui s'atrevia a mostrar-hi un mínim interès. Caminava atent, amb els prismàtics a la mà, i feia les primeres llistes d'observació d'aus a les llibretes, amb lletra cursiva, allargada i bolígraf de tinta líquida: “19 d'octubre de 1987 — 1 valona, 4 orenetes i 3 abellerols. Sembla que aquest any han trigat més a arribar, però ara ja se'n poden veure uns quants”.

Un dels amics que l'acompanyava en moltes d'aquestes sortides era en Jordi Puigvert. És farmacèutic i micòleg aficionat. Es van conèixer a la universitat, i la seva relació es va allargar fins que els seus fills van anar també junts a la universitat. “El teu pare feia primer, nosaltres fèiem segon, i ja teníem botànica i tot això. Vam organitzar una anada als Estanys de Sils. Llavors ell es va interessar més pels ocells, i hi anava sovint. A vegades ens hi portava de nit, a veure que vèiem”, em diu.

Quan s'acaba la cervesa, paga al cambrer rebuscant les monedes justes dins la butxaca de darrere els pantalons. Després surt a fora i es passeja per l'estació. Mira des de fora l'exposició permanent, i poc a poc, trepitjant el fang i mirant de no relliscar, torna fer camí cap a l'Estany.

Els paisatges canvien. És llei de vida. Pot passar per factors climàtics, per desastres naturals, o de la mà de l'home. En Lluís tenia guardades des de feia temps una petita col·lecció d'imatges satèl·lit, on es veia perfectament el canvi a l'estany. Les àrees que abans eren verdes i representaven la vegetació natural o semi-natural cada cop son eren més petites. Hi ha anys que el canvi que es veu és més dràstic, però el resultat és un paisatge que ja no s'assembla al que era. I en el cas dels estanys, el responsables són els humans i la insistència per assecar una zona humida.

LA LLUITA DELS NATUS

El 1981 es funda l'Associació de Naturalistes de Girona (ANG), una entitat no governamental i ecologista, amb la missió d'actuar a les comarques gironines. Durant els seus primers anys de vida es va dedicar sobretot a projectes de caràcter divulgatiu i acadèmic. Entre els seus socis fundadors, hi havia professors del Col·legi Universitari de Girona, que en aquell moment depenia de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Des de lluny no es llegeix bé el cartell, però de seguida es reconeix l'arquitectura d'antiga escola que té la seu de l'Associació de Naturalistes de Girona, o els *Natus*, com tothom els coneix ara. El local és el número 11 del carrer dels Monges, a Sant Daniel: dins la ciutat de Girona, però sense que ho sembli del tot.

A diferència de moltes altres associacions locals que es van fundar durant aquella època, els *Natus* no tenien un espai natural de referència. Els Aiguamolls, davant la seva problemàtica, per exemple, havien fundat la IAEDEN, o l'estany de Banyoles havia fet el

mateix amb la LIMNOS. En canvi, els Naturalistes de Girona, al mig de la Vall de Sant Daniel, no tenien una zona concreta sobre la que actuar, ja que en aquella època, encara no havia esclatat el conflicte de la Nacional II. Així que, els estanys, tot i no ser a prop d'aquell edifici al carrer dels Monges, van ser durant molts anys un dels seus focus de lluita.

—En Moia era el naturalista de referència de la Selva —diu en Jaume Vicens, biòleg i president de l'Associació de Naturalistes de Girona entre el 1987 i el 1991—. Recordo algunes publicacions seves sobre aus. Recordo els dibuixos que feia, el coneixement dels ocells i la lluita continua per denunciar les amenaces i impactes que rebien els castigats estanys de Sils... —. En Jaume no va conèixer els estanys des de petit, havia crescut entre Sant Daniel i les pedres i escales del barri vell de Girona. No va ser fins que ja era estudiant universitari que va conèixer el món naturalista i l'ANG, i de la mà d'aquests, els estanys de Sils.

I quan els va conèixer, el voltant dels anys vuitanta, es trobaven en molt mal estat. L'any 1985 els *Natus* van començar la campanya de salvaguarda dels estanys, sota el lema "Volem defensar els estanys de Sils!". Amb aquesta volien dur a terme una tasca de denúncia, divulgació i protecció de la zona, que consideraven un dels espais més valuosos que tenien a prop i que es trobava en regressió. Especialment, valoraven la seva vegetació, i la fauna ornitològica. En un dels primers butlletins que van publicar, presentaven els estanys en un text escrit a màquina, titulat: "Excursió a l'antic estany de Sils", on divulgaven la seva història, la situació actual i parlaven del que s'hi podia trobar:

"Estat actual — Dos aspectes criden especialment l'atenció durant la visita als estanys: d'una banda la dinàmica actual de les terres dessecades i, de l'altra, la fauna ornitològica, sempre tan rica en indrets humits.

*Respecte al primer punt, avui dia la zona apareix com una gran arbreda de pollancre, amb extenses zones de prats més o menys inundables (estanys) als llocs més humits, i conreus a la part externa. Més marginals hi trobem els herbassars de grans càrex i, sobretot, el canyissar, restes de l'antiga vegetació higròfila que devia dominar abans de la dessecació. Quan a l'aspecte ornitològic, ens cal ressaltar la relativa importància dels estanys per les aus aquàtiques en temps de pas, especialment primaveral, època en la qual aquests solen estar al màxim de la seva capacitat hídrica [...] Els estanys constitueixen un indret òptim per la cria de l'ànec coll-verd (*Anas platyrhynchos*), la fotja (*Fulica atra*) i la polla d'aigua (*Gallinula**

chloropus), *extraordinàriament abundant a tota la zona.*” (Butlletí de l’Associació de Naturalistes de Girona, num. 1)

Als butlletins no només es publicaven qüestions científiques o de caràcter tècnic, quan calia, també era una eina de denúncia. La Coordinadora per la Defensa dels Estanys de Sils i rodalies (dins de l’ANG) denunciava públicament en el número del juny de 1985, les agressions a l’estany i demanava un conjunt de mesures a l’Ajuntament de Sils. Demanaven “aturar la destrucció de comunitats vegetals, prioritzar la neteja de les aigües dels estanys, i limitar la caça.” I també plantejaven objectius a llarg termini, com la millora de la zona, a través de la creació de basses i la reintroducció d’espècies extingides.

Al llarg dels anys vuitanta, durant aquesta campanya de defensa des de l’ANG van ser moltes les iniciatives de caràcter divulgatiu, i també informatiu sobre el que passava a la zona. Era una època de trobades setmanals de la Junta al restaurant del *Bistrot* de Girona, de cursets ornitològics, excursions, xerrades i publicacions de tota mena... Era una manera propera de conscienciar a la població. Volien donar visibilitat allò que la gent tenia al costat de casa i que no coneixia.

Entre tota la gent que va conèixer i es va interessar pels estanys en aquella època hi havia en Manel Cardellach, que ara és membre del partit Fem Més Sils, que té la regidoria de Medi Ambient a l’actual Ajuntament. Recorda ara que qui li va portar per primera vegada va ser en Lluís perquè “hi havia tortugues, i jo li vaig preguntar quines”, i la resposta de seguida va ser: “te les ensenyo”. També va explicar-li quin projecte de futur veia pels estanys, què somiava que serien els estanys al cap d’uns anys.

Enmig de totes aquestes tasques de divulgació, però, l’Associació de Naturalistes de Girona també va dur a terme una activitat de denúncia contundent, sobre la gestió política, la falta d’actuació i indiferència de l’Ajuntament. Ho feien a través de les publicacions pròpies, com el butlletí, però també a través de la premsa.

—En Lluís era l’interlocutor amb els periodistes i era la cara més visible i coneguda —explica en Jaume Vicens. Davant de cada petita agressió als estanys: una caça d’ànecs abusiva de l’any 1985, la construcció del col·lector i l’estació de bombament el desembre de 1989, la Coordinadora de Protecció dels estanys responia amb contundència, i demanava explicacions i mesures als representants polítics del moment.

I va arribar l'any 1988. I va començar un dels enfrontaments més importants entre l'ajuntament i els naturalistes. I una de les agressions més greus als estanys. Abans de l'estiu, l'Ajuntament de Sils va iniciar els preparatius per drenar la séquia de Sils. L'argument per dur a terme aquesta actuació era eliminar la brutícia acumulada degut a l'elevada contaminació de la séquia.

L'Associació de Naturalistes de Girona i d'altres entitats ecologistes van mostrar el seu desacord amb la mesura, i argumentaven que la solució als problemes de contaminació no passava per un dragat, sinó per la construcció de depuradores. Els naturalistes van denunciar a la Direcció General de Medi Natural la situació, ja que creien que es vulnerava la Llei d'Espais Naturals. Aquesta, va enviar dos tècnics perquè estudiessin la zona, i aquests van determinar que el dragat s'havia de limitar a la retirada de 50 centímetres de sediments, i que s'havien de tancar els recs de dragat que abocaven a la séquia, per evitar la dessecació completa de la zona.

Tal i com es pot veure consultant l'hemeroteca d'imatges satèl·lit de la zona, no es van complir aquestes condicions. Els estanys van patir un cop molt dur. Després de divuit anys sense dragar la séquia es va fer una neteja amb maquinària pesant. Les conseqüències per la biodiversitat van ser enormes. Es va destruir gran part del bosc de ribera, van desaparèixer les aus aquàtiques que s'aturaven els estanys i baixada del nivell freàtic. El que temien des de l'ANG s'havia complert, i el desastre havia estat encara més del que s'esperaven. Tal i com recull el Butlletí dels naturalistes de Girona, l'Ajuntament no va informar a l'empresa encarregada del dragat ni als propietaris de les normes establertes després de la denúncia de l'ANG.

Després del dragat, aquesta va denunciar l'incompliment a la Direcció General del Medi Natural. En conèixer la denúncia, l'alcalde va manifestar a la premsa que "no li consta que s'estiguin eixugant els estanys" i va dir dels ecologistes que "amb les seves accions absurdes aquesta gent amb demostra que no té gaire feina". (Diari de Girona, 2 d'agost de 1988).

—No era una negociació, —recorda nerviós en Manel Cardellach— era anar en contra, perquè a davant hi tenies adversaris, no interlocutors. Això va fer que les coses fossin molt difícils.

En aquells anys, l'Ajuntament no veia els Estanys de Sils com un espai de valor natural o cultural pel municipi, i més aviat, els gestionava a través de la prevenció de riscos, per tal d'evitar inundacions al municipi, i veia com a única solució assecar l'estany.

Les inundacions, però, que s'havien produït al llarg de molts anys, es va demostrar a través d'estudis específics, que no eren a causa de l'estany (ja que el poble està construït a sobre d'aquest), sinó de la insuficiència del clavegueram del municipi.

L'objectiu, però, era dessecar. La conseqüència final d'aquest dragat de l'any 1988 va ser la desaparició del 80% de la superfície amb vegetació natural o semi natural de l'estany. En el seu lloc, van guanyar terreny les pollancredes. Amb la flora, també van desaparèixer més de quaranta espècies d'ocells aquàtics. (*El medi natural a les comarques gironines, l'estat de la qüestió, Diputació de Girona*).

Paral·lelament, es va escampar la notícia de l'arribada de crancs americans a l'estany, per part de l'Ajuntament. Els naturalistes ho van considerar una maniobra de distracció, ja que la premsa, va començar a parlar d'aquesta espècie invasora, i va deixar de banda els dragats abusius que s'hi estaven duent a terme. A més a més, aquesta notícia sobre la "plaga" va arribar als titulars dels principals diaris de Catalunya, provocant que molta gent de tot el país es desplaçés fins a Sils. Segons molts experts, aquest incident va provocar l'expansió d'aquesta espècie arreu de Catalunya.

Després del dragat i l'incident dels crancs americans, la Generalitat va presentar un projecte de Decret per la Protecció dels Estanys de Sils. El Butlletí de l'ANG se'n feia ressò, i donava la seva opinió al respecte: "Tanmateix el preàmbul de l'avantprojecte esmenta els mateixos articles de les mateixes lleis que hem fet servir al llarg de la nostra reivindicació. Sembla que alguna raó teníem, no?" (Butlletí de l'Associació de Naturalistes de Girona, gener 1989).

S'acosta a la mota de la séquia, a la carretera a la que anomenen via verda o camí d'aigua. Els pollancredes cada vegada són més a prop, ja no es troben només a la perifèria. Els soldats en fila han anat avançant posicions al llarg dels anys. Passen pel camí dues bicicletes derrapant, i al cap d'uns segons només en queda un núvol de pols a l'aire i els crits que encara ressonen. No s'immuta cap animal, de fet, no se'n veu cap pels voltants. Un parell d'anys abans, el 2011, es va fer un dragat amb maquinària a la séquia. El primer s'havia fet el 1970, i més endavant el de 1988, seguit de totes les protestes i denúncies.

Anteriorment, els dragats s'havien fet de manera tradicional, i havien aconseguit equilibrar el conreu amb la preservació de la flora i la fauna. Ara, al voltant de la séquia també hi ha desaparegut el marcòlic. S'apropa una mica més i veu un lliri de neu, que sembla que ha evitat les pales de les màquines.

Els valors ecologistes que ara són extensos, i afecten els àmbits polítics, en aquell moment no eren populars. Després de presentar l'avantprojecte del Decret de Protecció dels estanys, l'ajuntament s'havia mostrat a favor, però el maig de 1989 hi ha un canvi radical d'opinió, i l'alcalde va arribar a afirmar que “els Estanys de Sils no existeixen” o “les aigües embassades son focus de males olors, mosquits i problemes higiènics i sanitaris”.

No es va acabar aprovant el Decret, i els naturalistes van decidir esperar a temps millors. Finalment, l'any 1992 es van incloure l'estany de Sils dins del Pla Estatal d'Interès Natural (PEIN). Aquest, és l'instrument de planificació de nivell superior que estructura el sistema d'espais protegits de Catalunya. Es va crear amb l'objectiu d'establir un sistema i donar una protecció bàsica a tots els espais que en formen part. En Manel Cardellach, recorda aquests inicis de la protecció dels Estanys:

—I després es va aprovar el PEIN i es va incloure Sils, i a partir d'aquí es va començar la gran aventura, no?

LA LLUITA INSTITUCIONAL

La lluita mediambiental de molts grups locals de Catalunya s'havia desencadenat després de rebre una pressió urbanística molt pronunciada. Un clar exemple d'això és la lluita als Aiguamolls de l'Empordà, però també a la resta de la comarca, que ja havia vist la destrucció del paisatge a Santa Margarita o Empuriabrava, i era testimoni del turisme creixent a la Costa Brava. Però, fins i tot, havia passat en altres zones i amb altres amenaces contemporànies, com amb la contaminació de rius, que va desembocar, per exemple, en les protestes del Ter. Eren fets que feien evidents que el territori es trobava amenaçat, i que per tant, calia lluitar per conservar-lo.

—A Sils no va passar el mateix, fins i tot políticament es va haver de lluitar molt més, —explica en Martí Boada—. No tenia la pressió urbanística, i no va ser tan fàcil.

Era una lluita molt més enrevessada, amb més protagonistes i més variables. El 1989 quan es va proposar regular la situació dels Estanys de Sils, així com d'algunes altres zones de Catalunya, va arribar als estanys en Francesc Giró. I es va trobar amb una d'aquestes variables, una problemàtica que acompanyaria durant anys la protecció de l'estany: el terreny es trobava dividit en petites propietats privades.

En Francesc Giró va anar a la Generalitat, preocupat pel pressupost del que disposaven. Eren un milió de pessetes. “Per posar cartells a casa d’un altre”, va pensar, i va considerar que treballar amb aquestes condicions no serviria de res, i va deixar córrer el projecte. Com també ho van fer els naturalistes de Girona.

Es va apartar dels estanys durant un temps. Va anar a treballar al delta de Llobregat, on també els faltaven recursos, i més endavant va entrar a Medi Ambient. Als voltants de l’any 2000, s’havia involucrat en el projecte de Fundació Natura, actualment coneguda com a AccióNatura, que va ser la primera ONG catalana dedicada exclusivament a la protecció i restauració dels ecosistemes naturals. I aquell mateix any, li va trucar el meu pare: “Escolta, estem preparant un Life per l’Ajuntament de Sils. Com ho veus? Si l’aconseguim, us hi apunteu?”, li va preguntar.

El programa Life és un instrument de subvencions de la Unió Europea, encarat en l’àmbit de medi ambient. Està en funcionament des de 1992 i des de llavors ha cofinançat més de 5.400 projectes. En Francesc, per amicitat, i pensant que segurament no el rebrien, li va respondre que sí, que podien comptar amb la col·laboració de Fundació Natura. Al cap d’un any va tornar a rebre una trucada, no els havien donat el Life, però a l’altra banda del telèfon, en Lluís no sonava desanimat. Els havien fet comentaris per millorar-lo i el tornarien a presentar. Es volia assegurar que seguien comptant amb l’ajuda de Fundació Natura. En Francesc li va tornar a dir que sí.

Aquesta vegada ho van aconseguir. Això volia dir que venien uns anys de treball constant. El projecte requeria a Fundació Natura aconseguir aportar 20.000€ d’empreses i donants, i redactar el projecte de restauració i el Pla de Gestió. Calia aconseguir els diners per la compra de terrenys. Una part de la zona la compraria Fundació Natura, mentre que l’Ajuntament s’encarregava de comprar la resta. L’objectiu era resoldre el problema més evident i urgent: que la zona no estigués dividida en tantes mans de propietaris privats.

Fins aquell moment l’Ajuntament de Sils no havia invertit en els estanys. Però el projecte Life els obligava a començar a treballar-hi. A la primera reunió amb l’alcalde d’aquell moment, (i dels últims vint anys), hi va assistir en Francesc Giró, com a representant de Fundació Natura, i en Lluís, com a impulsor del projecte, i principal defensor dels estanys.

—I ens diu: “Això del Pla de Gestió ja veurem si ho feu vosaltres, i a tu (a en Lluís) no et volem veure per res!” —explica en Francesc, recordant les paraules de l’alcalde. Aquest, més endavant va aclarir que si en Lluís volia participar del projecte, ho podia fer

des de Fundació Natura, i després va afegir, que ja decidirien si els contractaven a ells. Davant d'aquesta posició, en Lluís i en Francesc van avisar la consultora de Madrid que supervisava els projectes Life, i va ser aquesta que va aclarir a l'Ajuntament de Sils que eren socis del projecte, i que havien de treballar conjuntament.

—Hi havia moments que en Lluís deia "no ens en sortirem, tirem la tovallola i que fotin el que vulguin". Però no ho acabava de veure clar això de tirar la tovallola, no ho feia mai —explica en Manel Cardellach.

El primer que es va decidir conjuntament era que no expropiarien cap dels terrenys dels petits propietaris de l'Estany. Es tractava de zones inundables i amb poc valor, i fins i tot, molts propietaris no sabien ni on eren exactament aquells terrenys. Des de Fundació Natura, van començar a negociar amb els propietaris i a comprar alguns d'aquests espais. En aquell moment, l'Ajuntament de Sils no havia contractat a cap tècnic que gestionés el projecte, i encara no havia comprat les propietats que li pertocaven, i això provocava que s'endarrerís el Life.

Finalment, van contactar amb l'Agència Catalana de l'Aigua (ACA), perquè s'encarregués d'expropiar terrenys, d'esquena a la Fundació Natura, que havia comunicat als propietaris que tot es compraria de mutu acord. La zona que van acabar expropiant l'ACA i l'Ajuntament era molt més reduïda del que s'havia projectat en un inici. Hi van entrar en joc els personalismes entre l'Ajuntament i els propietaris, accedint a no expropiar ni comprar segons quins terrenys, depenent de qui pertanyien.

—Al final ens en vam sortir com vam poder: modificant el projecte, adaptant-lo, reduint-lo. Ens vam haver de menjar bastants marrons —recorda en Francesc.

A les primeres reunions amb els veïns es respirava un ambient tens. Els propietaris veien les actuacions de Fundació Natura com una amenaça, vinguda des de fora. I a més a més, els havien d'insistir en que l'únic objectiu era conservar la flora i la fauna de l'estany. "Ni borratxos s'ho creien!", em diu rient en Francesc.

En Gabriel Mercadal, botànic i expert en la vegetació i la història d'aquesta als estanys, després d'haver-hi treballat durant molts anys, recorda que "els propietaris no volien vendre les parcel·les per recel, de cop, els semblava que allò que tenien abandonat tenia molt de valor. I menys a gent que venia de Barcelona, com la Fundació Natura."

Tot i les dificultats inicials, i amb una propietat molt més petita del que s'havien proposat, el març del 2001 es va redactar el Pla de Gestió. Van comptar amb experts de totes les àrees d'interès que tenien els estanys: Hi havia els ornitòlegs per una banda, els experts en amfibis per l'altra, i també un botànic expert, que va ser en Gabriel Mercadal. En Gabriel havia conegut els estanys quan era estudiant, mentre preparava la seva tesina sobre els prats de dall de la terra baixa catalana, dels que a l'estany n'hi havia hagut molts a mitjans de segle XX.

Per primera vegada s'estava parlant de la gestió dels estanys, i van sorgir els conflictes entre els mateixos científics que s'havien trobat per redactar-lo, cadascun amb els interessos de cara al seu propi camp d'estudi.—En Gabriel volia prats humits: volia dessecar per fer prats de dall, i això entrava en conflicte amb tenir-ho inundat a la primavera perquè es paressin els ocells migratoris —explica en Francesc. Segons en Gabriel, la zona havia perdut molta diversitat biològica, ja que havien abandonat els prats de dall que ocupaven bona part de l'antic estany, i s'hi havien plantat pollancre. També havien desaparegut bona part de les plantes aquàtiques, a causa de l'augment de la contaminació de l'aigua.

Tot i els desacords inicials, es va acabar redactant el Pla de Gestió, en el que s'intentava mantenir una diversitat d'ambients: la llacuna permanent, recuperar bosc de ribera, la séquia i els prats de dall. Cinc anys després de la redacció, l'Ajuntament de Sils va convocar un procés participatiu per redactar un Pla de Gestió des de zero, sense tenir en compte el que ja s'havia redactat des de Fundació Natura, i sense convidar-los a participar en aquest.

—L'Ajuntament tampoc es creia massa això de destinar diners del “Life” a l'estany, i es pensava que ho podia invertir en altres àrees del poble —explica en Gabriel—. No va gestionar massa bé el projecte de recuperació, per aquest motiu, al final, part de l'obra la va haver d'assumir l'Agència Catalana de l'Aigua.

De fet, van ser diversos els dragats que va dur a terme l'ACA als estanys, que es demanaven des de l'Ajuntament, per fer el que s'anomenava “neteja” o “sanejament”. “L'ajuntament el que pensa es que s'hi posarà la Generalitat, i que li solucionarà els episodis d'inundació del poble”, explica en Jordi Fontboté, tècnic de la Generalitat. Va començar a treballar per l'Ajuntament de Sils quan el projecte Life ja havia començat, i va ajudar a fer de pont entre Fundació Natura i el consistori. Recorda que quan va arribar el projecte es trobava molt endarrerit, i que les tensions i mala comunicació van ser el que va provocar que no es pogués aprofitar al màxim el projecte Life.

Mirant enrere, en Francesc assegura que haurien d'haver fet algunes coses de manera diferent, però està content de la feina feta: "Si no hagués sigut pel Life, Sils hauria continuat en una agonia llarga". El projecte va finalitzar el desembre de 2001. Amb l'ajut del finançament europeu, fins aquell moment s'havia pogut fer la compra i expropiació de terrenys, i s'havien redactat els projectes tècnics, el material de divulgació i la senyalització d'un itinerari provisional.

L'activitat prevista pel projecte però, es va allargar a través d'un conveni signat entre l'Ajuntament i l'Agència Catalana de l'Aigua. A principis de l'any 2003 es van començar les obres de recuperació de la llacuna permanent. I al llarg dels anys es van dur a terme diverses iniciatives com és la construcció del Centre d'Informació. "Com que l'Ajuntament no ho posava diners, els aconseguíem a través d'ajuts de la Generalitat", explica en Jordi Fontboté, que va treballat també al Centre d'Informació, "hi van posar el meu sou, i això ja els va semblar molt". També es van construir passeres i diverses activitats de conservació.

"Algunes vegades l'Ajuntament ens havia deixat de banda, havia actuat pel seu compte. Però això també és, al cap i a la fi, una victòria: que es creguin el projecte i que el vulguin fer seu", reconeix en Francesc, pensant en com va acabar aquella etapa. En Jordi Fontboté també ho veu positivament, però "poc pel que podria haver estat. Jo crec que no es va aprofitar prou aquell impuls, i llavors va passar que tot costava molt de fer."

"La séquia de Sils té un traçat d'est oest. A la banda sud, reforestada amb bosc de ribera, s'hi fa un canaló d'aigües fondes al costat, i com que hi ha ombra no creixerà ni la boga ni el canyís, de manera que no s'hi acumularan sediments. La séquia, que mesura quatre metres, d'aquesta manera, té dos metres i mig nets perquè hi corri l'aigua, i un metre i mig perquè hi creixi el canyís."

Aquest procediment és el que havien pensat i dissenyat el meu pare i en Francesc Giró, per fer un dragat sense un impacte perjudicial pel medi natural. El van fer inspirant-se en models d'Anglaterra i Holanda, i aportant tota mena de plànols i documentació. Aquesta opció, però mai es va arribar a considerar, i el 2011 es va fer un altra dragat invasiu i amb maquinària. "No ens van fer ni cas", recorda en Francesc, "Nosaltres ho veiem un delictes ecològic, haurien d'haver fet, almenys, un estudi d'impacte. Tenien alternatives..."

Va ser llavors, l'any 2011, quan en Lluís va interposar una demanda a Fiscalia General del Estado. En aquesta es denunciava l'acció conjunta de l'Ajuntament i l'ACA en

l'assecamment de l'Estrany, una zona protegida. Després d'informar sobre la situació, finalment, la Fiscalia va decidir desestimar la denúncia. Aquell mateix any el meu pare escrivia al seu blog: *"Aquesta és l'imatge de la séquia de Sils convertida en un vulgar desaigua per obra i gràcia, no sé si de l'ACA, de l'ajuntament de Sils o de tots dos. [...] Em sento obligat de començar a fer alguna cosa. M'estimo massa el estanys, la meva comarca i el meu país per quedar-me amb les braços plegats."*

Però les tensions i la situació dels estanys no semblaven millorar. Al cap d'un parell d'anys, el 2013, la Fundació Natura es va veure afectada per la crisi econòmica, i es trobava molt debilitada. Segons en Francesc Giró, la relació amb l'Ajuntament i els altres propietaris era més bona, i es mantenia tot allò que ja s'havia acordat, tot i que algunes vegades, se seguia actuant d'esquena a la fundació i als naturalistes. La seva activitat a la zona de l'estany havia quedat reduïda al manteniment de les propietats, i un cop la crisi va colpejar amb força, Fundació Natura va decidir vendre el seus terrenys a Fundació Catalunya La Pedrera, una entitat més gran i amb més poder econòmic.

Amb el canvi de propietaris dels terrenys també arriba un canvi polític a l'Ajuntament de Sils, i entra un nou govern, amb en Martí Noguer com a alcalde, però bomber de professió. El seu objectiu és la dessecació de l'estany, ja que el veu com una zona inundable que genera perills sobre el territori, i sense la supervisió activa de Fundació Natura, comença la seva gestió de l'espai sense cap tipus de control.

En primer lloc, va dur a terme el dragatge de la séquia. Després, va tancar les aixetes del terciari cap a l'estany, i per tant, va reduir l'aportació d'aigua durant les èpoques de sequera. I en tercer lloc, va prohibir, de manera implícita qualsevol tipus d'acció a l'estany. Ho va fer demanant que aquell naturalista que hi volgués accedir hagués de demanar un permís. En general, la gestió de l'espai anava en contra de la diversitat, i a favor, més aviat, d'un model de parc urbà.

Ja es torna a veure el cotxe des d'on és. Al costat n'hi ha aparcats un altre.

—Hosti noi, se'ns ha allargat molt —diu una veu des de darrera, i el saluda amb un cop a l'espatlla.

És en Cesc Compte. Ell i el meu pare es van conèixer l'any 1983. És una mica més baix que ell, però amb vestimenta semblant i la mateixa manera de fer calmada, el mateix sentit de l'humor. Quan el meu pare va deixar una mica apartada l'activitat de política i protesta més frenètica i reivindicativa, va crear Sorbus amb en Cesc, una empresa

d'educació ambiental. Des de llavors, es van dedicar a ensenyar: a observar, a fixar-se en el paisatge, els sorolls i els colors que hi ha, i així, a estimar-lo, conèixer-lo, i també protegir-lo. Ho feien (i en Cesc ho segueix fent) de la manera que més els agrada: xerrant, sense presses i sense activitats curriculars. Només mirant el paisatge, escoltant el cant dels ocells per saber què passa, preguntant-se perquè un roure neix aquí i no allà o seguint el rastre d'animals.

Mentre caminen cap els cotxes s'expliquen el més important del matí, els ocells que han pogut veure i a on eren, les ocurrències d'algun nen o el que han comentat professores que els acompanyen. Riuen i quan arriben on estan aparcats es despedeixen fins l'endemà, i cadascú puja al seu. Quan arriba, aparca el cotxe arramblat a la paret, al camí de sorra que separa les dues fileres de cases adossades. Quan obra la porta es troba el gat que el saluda rosant-li les cames. Penja l'armilla i deixa les claus sobre el moble del rebedor. Les sabates deixen un rastre de trossos de fang secs pel passadís, fins arribar al garatge, on se les treu per no embrutar més la casa. Puja les escales amb un ritme après i seu davant l'ordinador.

El freixe ha crescut tant des que el van plantar (quan van venir a viure a Sant Dalmai) que sembla que també vulgui entrar al despatx. Si obra el balcó pot tocar les branques més altes. Ho fa i deixa entrar l'aire suau que mou els papers de sobre l'escriptori. Després es posa a escriure: *“La paradoxa crec que és l'error en que sempre ha caigut l'ajuntament de Sils d'orientar els estanys de cares al turisme en comptes de la conservació. És el típic error d'aquest país: posant per davant els interessos econòmics del turisme es destrueix el patrimoni natural que és el que inicialment atreia el turisme de qualitat. Aleshores no queda cap més remei que conformar-se amb el turisme vandàlic: dóna una volta pels estanys i després ves un dia als aiguamolls de l'Empordà i entendràs que vull dir. I si vols t'acompanyo.”* (La Talaia de Sant Llop, 2013)

EMYS ORBICULARIS

L'any 2018, abans de les eleccions, l'Ajuntament es troba en una situació de crisi. Se li exigeixen responsabilitats de cara a la gestió que ha estat fent a l'estany, i llavors, decideix promoure noves accions, per tal de calmar la situació i canviar la opinió de cara a les futures eleccions.

I és llavors, quan entra un dels nous protagonistes a l'estany de Sils: la Fundació Emys. Una entitat petita, que havia anat agafant força i creixent els últims anys, i que duu el nom de la tortuga d'estany. S'havia ofert en diferents ocasions gestionar els estanys de

Sils a l'Ajuntament, i sempre havien rebut una negativa contundent. Aquell any 2018, però, abans de les eleccions, decideixen preparar un conveni amb Fundació Catalunya la Pedrera i l'Agència Catalana de l'Aigua, i quan el tenen preparat, pregunten a l'Ajuntament si s'hi vol adherir. Com a part de les accions a favor de l'estany que està duent a terme, l'Ajuntament decideix signar el conveni.

I a partir de llavors, el novembre de 2018, comença la gestió activa per part de la Fundació Emys. En Marc Vilahur, actual director de l'organització des de 2011, té les idees molt clares sobre el tipus gestió que s'ha de fer a l'estany: "Sempre hem entès l'estany, no com l'espai que està restaurat en aquests moments, ni tant sols l'espai que està protegit, sinó com el conjunt d'aiguamolls de la plana selvatana."

Després de signar el conveni i de començar la nova gestió de l'estany, hi ha un canvi de govern. Tot i les últimes accions que va promoure en Martí Noguer, finalment, perd l'alcaldia.

"En aquell moment preveiem que aquest espai té un potencial brutal, tot i que ara està en una situació crítica, i decidim fer un pla de gestió", explica en Marc. Aquest pla s'ha creat amb la col·laboració de tots els actors que formen part del conveni, i també el departament de Territori. Es va redactar un pla de gestió a 10 anys, que planteja la restauració ambiental de tots els espais que ja estan custodiats o que s'estan gestionant, i es planteja una expansió d'aquestes zones. "El que està clar és que en aquests moments aquest espai no és suficient per ser un Espai Natural Protegit amb la magnitud que hauria de ser l'Estany de Sils", diu en Marc.

I ARA, QUÈ?

Sona el to de trucada de l'Skype durant uns segons, i de seguida em responen i s'omplen els requadres dins la pantalla. En Marc està al jardí, envoltat de plantes, prop del seu hort. En Cesc també està a fora, fent una copa de Mascaró:

—Jo faig associació d'idees: Treball, Estanys; Estanys, Moia; Moia, Mascaró —diu rient.

En Cesc i en Marc encara treballen a Sorbus. En Marc Franch, a més a més d'educador és professor universitari de ciències ambientals a la Universitat de Girona. Ara és qui guarda a casa seva la majoria de documents i informació sobre els estanys que s'han anat creant al llarg dels anys.

—Podries fer no un, sinó dos treballs i una tesi doctoral amb tota la informació que hi ha aquí! —em diu—. He trobat notes ornitològiques i mapes fets a mà, com es feien abans.

En Marc fa la majoria de vistes de Sorbus als estanys, és una altra de les persones que els coneix molt bé. Aquesta zona humida, que anys abans era gairebé desconeguda per tothom que no hi tingués una petita propietat, al llarg dels anys ha anat teixint al seu voltant infinitat de relacions, aprenentatges i complicitats. Hi ha gent com en Martí Boada, que els coneix des de fa temps, des de que s'hi lluitava només per posar-los al mapa, des de les campanyes de l'Associació de Naturalistes de Girona, i els cursets d'ornitologia del meu pare. Hi ha gent que en té un record agredolç, com en Francesc Giró, o en Jordi Fontboté, que van treballar-hi durant anys i es van enfrontar a totes les dificultats que això arrossegava.

En Jaume Vicents també té una relació molt diferent amb els estanys que la que tenia en l'època de president de l'Associació de Naturalistes de Girona. Ara és una relació doble: Hi ha anat com a visitant unes quantes vegades, però sobretot, els estanys són competència seva, com a responsable de la subdirecció general de biodiversitat i medi ambient. Tot i que, a nivell econòmic no s'hi han pogut destinar molts fons aquests últims anys, els estanys han tingut una gestió preventiva i s'han realitzat informes sobre la seva situació.

Ell, com molts altres coneixedors de la zona, els han seguit de ben a prop, i molts veuen positivament el conveni que es va signar, i les primeres accions que s'hi estan duent a terme, i tenen esperança de cara al futur dels estanys. Entre altres accions, també s'han fet manteniment dels itineraris i observatoris. En Jaume està satisfet amb la retirada de sediments, i també la recuperació de la base d'alguna de les llacunes principals. I de cara el futur, espera que es pugui millorar la gestió de l'aigua, el problema que arrossegueu els estanys des de fa tants anys.

Per alguns, però, encara queda molta feina per fer. En Gabriel Mercadal, considera que no s'està treballant suficient: “L'Ajuntament encara no hi creu prou amb l'estany, per aquest motiu no s'hi fan més accions” diu, convençut, “al meu parer els hi falten experts concrets. Em sembla que no tenen cap botànic experimentat...” Tot i així, també reconeix, després d'haver-hi treballat durant molts anys, que és complicat actuar en zones privades i amb pocs recursos econòmics.

D'altres, ara tenen una relació molt més estreta amb Sils i els seus estanys. En Manel Cardellach, ara no només n'és un enamorat, sinó que forma part d'un dels partits

polítics que conformen l'actual Ajuntament, i concretament, Som Més Sils té la regidoria de Medi Ambient. “El que abans era l'enemic, l'ACA”, em diu amb un to entusiasmat, “ara té un projecte a 3 anys vista que sembla ser que podria triplicar la cobertura d'aigua. Això són bones notícies. Ja ens acostem a aquest projecte del teu pare”.

I alguns, que han crescut veient com es gestionaven al llarg del temps, ara són els que hi treballen, com en Marc Vilahur. “Malgrat els estanys els conec més d'això, d'una passejada de petit”, em diu abans de començar-me a fer cap altra explicació, “el teu pare si que el vaig conèixer de primera mà, perquè és el que va ajudar a fundar el moviment que porta ara el nom de Fundació Emys. La relació amb en *Moia* va ser molt intensa, tot i que jo era un marrec de dos anys quan ell ho va impulsar, els fruits d'això i els referents sempre hi son”.

O com l'Eduars Colomé, l'actual alcalde. “La idea és que en aquests dos anys es recuperi el 50% de les espècies perdudes”, explica amb to esperançat. Contesta a les preguntes com si s'hagués après el discurs per la campanya electoral, però sense perdre el to honest i amable. És jove i ha crescut a Sils, i per tant, al costat de l'Estany, veient com aquest canviava, i amb ell, la percepció de la gent i de la classe política. Tenia clar des d'abans d'arribar al càrrec que calia gestionar els estanys de manera diferent. “L'estany és natura, biodiversitat, riquesa ecològica, no només de Sils sinó del país. I també té un component històric, educatiu”, em diu amb to esperançat. Està convençut que pot arribar a tenir moltes funcionalitats i ha vist om fins ara es gestionava des del punt de vista de prevenció de riscos o de parcel·les privades, i això li semblava una mica pobre.

Les relacions han canviat, i els protagonistes també. Ara és en Marc es qui coneix de primera mà totes aquestes accions que ja s'han dut a terme als estanys, i les recita de memòria i sense entrebancar-se. Explica com a la séquia, en tot el seu tram inicial, s'hi està fent una restauració del bosc de ribera, i com s'ha fet un conveni de custòdia en una de les fiques per fer-hi unes basses semipermanents i prat de dall. També com es vol augmentar l'espai dedicat a conservació, i que s'han fet diverses accions de manteniment i millora, a favor de la biodiversitat.

L'agost de l'any passat es va dur a terme tota la restauració de la llacuna permanent. Es va dessecar, i van comprovar que calia fer una acció urgent. Es van treure, amb l'ajuda de l'ACA, unes deu mil tones de fang, i es van eliminar unes cent-cinquanta bales de canyís. D'aquesta manera, es va recuperar un metre i mig de profunditat del perfil original de la llacuna, ja que, al llarg dels anys, per la falta de manteniment s'havia anat omplint

poc a poc. Encara queden per fer, tot i que estan previstes per aquest mateix any, accions com la recuperació de la comporta, la millora dels prats de dall amb construcció de noves basses i la opció de generar-hi inundabilitat. La llista és llarga, però en Marc sona determinat.

A nivell més polític, també es vol fer una estructuració del projecte de senyalètica i visitants als estanys. Restringir-ne millor els usos i l'accés. La idea principal és reduir el trànsit rodat als camins que afecten a l'espai natural protegit, amb una nova normativa municipal que ho restringeixi. Caldrà re-senyalitzar tot l'espai i augmentar les estructures de separació entre on pot accedir la gent i on no. "Aquest estiu passat vaig anar al delta de l'Ebre", diu l'Eduard, "el 70% del parc natural no s'hi pot anar, ni a peu! Potser no fa falta ser tant bèstia. Però jo hi vaig a passejar i he d'esquivar quads, i un quad no ha d'entrar allà. Si ens creiem que allò es un espai natural protegit i hi estem invertint recursos públics, no en fem prou amb un cartell."

Totes aquestes iniciatives ara compten amb la visió i l'expertesa de quatre entitats que conformen el conveni des de 2018, i el que també és molt important: els seus recursos. A més a més, la sensibilitat, tant dels veïns i propietaris, com la dels polítics també ha canviat aquests anys. L'Eduard creu que això és un motiu per no haver de passar factura als governs anteriors. "Ens passaria segurament en molts altres aspectes, com per exemple, amb la igualtat de gènere", diu, "i penso que és positiu que una societat que potser es mirava el medi ambient de reüll, hagi anat evolucionant per posar-lo en més valor."

Parlant dels canvis dels valors ambientals, i amb enrere, també sorgeix un altra problemàtica especial de l'estany de Sils, la gestió d'una zona que no és de titularitat municipal, sinó que està formada per molts propietaris, i abans de l'arrencada del projecte Life, encara n'eren molts més.

"Penso que el canvi entra amb el tema del PEIN i el projecte Life, però allà l'Ajuntament s'hi va mullar. I parlo del mateix alcalde que s'havia barallat amb el teu pare. Aquest mateix alcalde va saber entendre el canvi, va saber entendre la oportunitat que hi haguessin fons europeus per invertir en una zona natural".

No sabrem mai si va entendre el canvi, o el canvi va forçar l'actuació i el replantejament sobre els estanys. Però, sí, hi ha moltes coses que han canviat a Sils. Gràcies a la insistència, la protesta i l'arribada de pensaments moderns. "Aquesta perspectiva que podia tenir el teu pare", continua l'alcalde, "era totalment contrarorrent.

Un visionari que es va avançar 25 anys a la realitat, i que segurament per això va patir el que va patir. Sort n'hem tingut, però, d'aquestes lluites.”

Però tot i això, encara queda molta feina per fer. Quan li pregunto a en Marc com veu els estanys ideals, no dubta ni un segon abans de contestar:

—Vuit vegades més gros. No específicament una llacuna permanent, eh. Un sistema d'aiguamolls amb basses inundables, amb prats inundables semipermanents, però dedicats a la conservació de la biodiversitat, de com a mínim 10 hectàrees. Amb bosc de ribera, amb una diversitat d'ecosistemes des de pratencs fins a lacustres, i en la qual hi ha una alta diversitat tant de flora com de fauna —agafa una mica d'aire—. Això és el que veig bàsicament. Ara això és un parc urbà, llavors, segurament, seria un parc natural.

ESTIMAR LA NATURA

Avui l'estany està desert. No hi camina ningú, perquè tothom s'ha tancat a casa seva, però s'escolten alguns ocells de lluny, i amb paciència i temps fixar-s'hi, se'n veuen alguns més a prop. No em trobo els estanys tant diferents ni canviats, però es clar que jo no els havia vist als anys setanta o vuitanta. A mi em sembla que no han canviat des de que era petita i corria resseguint el camí, amb els prismàtics donant-me cops sobre les cames. Torno a aixecar al cap per assegurar-me'n, i apunto amb un bolígraf de tinta líquida i lletra arrodonida: “2 collverds”. I al costat, amb un traçat més insegur: “1 polla d'aigua (???)”. Ben mirat, potser si que han canviat una mica.

El meu pare, escrivia l'any 2013: “Per desgràcia, i pel pas del temps, la majoria de les persones que realment sí els coneixien bé, i de les quals vaig aprendre moltes coses, avui ja no estan entre nosaltres: com els paisatges que havien après a cuidar, humanitzant-los sàviament, sense comprometre el seu valor natural ni el seu pòsit històric. [...] Alguna cosa s'ha recuperat, alguna cosa més s'ha destruït... Però hi ha paisatges que costarà tornar a veure: han desaparegut amb la gent que sabia cuidar-los.”

Ara en falta una més. Aquest any, però, ja s'ha recuperat un metre de la llacuna original, i hi ha gent que segueix estimant i cuidant el territori. En Marc Franch i en Cesc segueixen organitzant sortides amb nens als estanys, i fan el que saben fer millor: ensenyar, i sobretot, ensenyar a estimar i protegir.

En Martí Boada em deia amb veu dolça i convençuda que el meu pare havia estat dels primers que a Catalunya convertia la ornitologia com una via revolucionària com a defensa d'un territori.

—Sí, perquè la ornitologia per ella sola pot ser un exercici burgès, i purament de dretes. És una cosa contemplativa, d'anar amunt i avall, a veure si veig una espècie nova. Això ja ho fotien els anglesos al segle XVIII. Però aprofitar el coneixement dels animals, per dir, "ep! això comença a pertorbar-se i comença a degradar-se", i denunciar-ho, aquesta mirada és *motjetiana*. Aquesta cosa més crítica i més de lligament amb el territori. —fa una pausa pensativa, i continua— I és una visió que m'agrada molt: entendre la natura per denunciar les agressions que pot patir, i per denunciar les accions del model productiu, i això era molt de Lluís. Conèixer els ocells per estimar el territori. Aquesta perspectiva és enormement compromesa, aquesta és l'escola d'en Lluís.

Abans de posar-me a redactar una altra vegada, consulto les publicacions del Butlletí dels Naturalistes de Girona, que en Cesc ha escanejat un per un i m'ha enviat entre d'altres documents de l'època. Em fixo amb que té un teixó a la portada, i llegint veig que un dels articles fa referència a la situació després del dragat de 1988. El to, tot i la situació, és esperançat:

“Entre nosaltres: estem convençuts que la Protecció dels Estanys de Sils és ja un fet. Tenim confiança. Ens podran posar pals a les rodes (que trampejarem com podem), ens podran fer esperar el que vulguin, però no dubteu que a Sils, sigui d'aquí 10, 15, ó 20 anys, hi tindrem el que nosaltres i la natura volem. Ah! i la història jutjarà”. (Lluís Motjé, Butlletí de l'Associació de Naturalistes de Girona, 1989).

Els estanys de Sils són un exemple, com molts altres espais arreu de Catalunya, dels resultats de les lluites mediambientals, del rebombori i les reclamacions que van iniciar-se amb el principi del moviment naturalista. Però, segurament, també són un exemple de moltes altres coses. De les noves polítiques, o els canvis de valors d'aquest darrer segle. L'Ajuntament de Sils, amb l'aprovació del Life es veure obligat a rendir-se a l'evidència, i partir de llavors va decidir recuperar el protagonisme de la protecció del estanys. Les mateixes administracions que durant anys havien gastat diners per dessecar, van haver d'invertir-hi de nou, per refer els danys que s'hi havien causat.

O potser també són exemple de lluites que es duen terme tant a nivell activista com institucional. Les xerrades i els cursets ornitològics, però també les reunions o les

denúncies. O del paper dels personalismes en política, dels errors i de tot el que s'hauria pogut fer millor.

En Marc Vilahur considera que el projecte que va començar Fundació Natura era molt ambiciós, i que, al no comptar amb la complicitat del territori va acabar essent un projecte deficient, on només es va complir una tercera part del que s'havia plantejat per l'espai. “Potser ens vam equivocar amb una cosa”, em diu en Jordi Fontboté, quan pregunto sobre el resultat del Life, “que és obsessionar-nos per aconseguir una llacuna. I potser, des del meu punt de vista trobo que van donar més resultats els prats. I no tant una zona humida que potser ja havia desaparegut. Però no ho sé. És una mica aventurat.”

O pot ser són, més aviat, un exemple d'un projecte amb un futur incert, en el que tot just ara s'hi comença a creure. “Amb l'estany sempre he tingut la sensació que hem anat a mitges tintes”, diu l'alcalde. O de la importància de saber cuidar i preservar el paisatge, i de la observació com a acte de defensa, lluita, i lligament amb el territori. De la importància d'ensenyar per saber estimar i defensar. “Si no arriba a ser per en Lluís els estanys de Sils no existirien, això seguríssim. I si oblidem la figura, oblidem el projecte”, em diu en Manel Cardellach, ja cap al final de la nostra conversa.

Abans de marxar, mirant per la finestra de l'observatori veig uns collverds aixecant el vol. Potser no està tot escrit sobre la història dels estanys de Sils, potser falten molts capítols per entendre per què és un lloc tant especial, perquè tanta gent hi ha anat a parar i els ha defensat d'una manera o una altra. Quan arribo a casa, em trobo amb un dels articles del Butlletí dels *Natus*, que fa referència a la situació després del dragat de 1988. El to, tot i la situació, és esperançat:

“Entre nosaltres: estem convençuts que la Protecció dels Estanys de Sils és ja un fet. Tenim confiança. Ens podran posar pals a les rodes (que trampejarem com podem), ens podran fer esperar el que vulguin, però no dubteu que a Sils, sigui d'aquí 10, 15, ó 20 anys, hi tindrem el que nosaltres i la natura volem. Ah! i la història jutjarà”.

6. Bibliografia

AA.VV. (2018). *Escola de radicals: Quaranta anys defensant el territori a l'Empordà*. Figueres: BRAU, edicions.

Adroguer, Enric. Entrevista personal, març 2020.

Balló, T., Moreno, S. (productors) i Folguera, T., Fernández de Castro, D. , Parrado, R. (directors). (2013). *Entre el cel i la terra* [documental]. Catalunya: Televisió de Catalunya i Intropía Media.

Boada, Martí. Entrevista telefònica, febrer 2020.

Cardellach, Manel. Entrevista telefònica, març 2020.

Colomé, Eduard. Entrevista telefònica, abril 2020.

Compte, Cesc. Entrevista personal, febrer 2020.

De Roa, Enric. Entrevista telefònica, març 2020.

Els Verds. Alternativa verda. (2003). Recuperat de: http://www.verds-alternativaverda.org/sec.asp?id_link=123&id_up=107

Estany de Sils. (2014). Recuperat de: <http://estanydesils.cat/ca/>

Figueres, N., i Puigvert. J.M^a. (1986). Aproximació històrica als estanys de Sils. (*Article inèdit*).

Folch, Ramón. Entrevista telefònica, febrer 2020.

Fontboté, Jordi. Entrevista telefònica, abril 2020.

Franch, Marc. Entrevista videotelefonia, febrer 2020.

Fundació Natura. Pla de Gestió dels Estanys de Sils. (2001). Barcelona.

Giró, Francesc. Entrevista personal, febrer 2020.

Mercadal, Gabriel. Entrevista telefònica, març 2020.

Motjé, Ll. (1984). Primeres notes ornitològiques a l'antic estany de Sils i rodalies. *Quaderns de La Selva*, 1, 9-19.

Motjé, Ll., Vilar, Ll., Puigvert, J., Mirambell, E. (20 de maig de 1984). Els Estanys de Sils i els Turons de Maçanet i Maçanes: Un espai natural desconegut i en perill). El Punt Diari, pp. 11-21.

Motjé, Ll. Informe per la Fiscalia. Arxiu particular.

Puigvert, Jordi. Entrevista telefònica, març 2020.

Sargatal, Jordi. Entrevista videotelefonía, febrer 2020.

Vicens, Jaume. Entrevista telefònica, març 2020.

Vilahur, Marc. Entrevista videotelefonía, abril 2020.

Vilahur, Xon. Entrevista telefònica, març 2020.

Vilar, Ll. (1981). Estudi sobre la flora i la vegetació de Sils i els turons de Maçanet (Tesi de llicenciatura). Universitat Autònoma de Barcelona.

Xarxa de Voluntariat Ambiental de Catalunya. (2017). Mobilitzacions ambientals a Catalunya. *Xarxanet*. Recuperat de: <https://xarxanet.org/ambiental/noticies/mobilitzacions-ambientals-catalunya>

7. Annex

1977

1981

1986

1989

Imatge 1. Mapes satèl·lit de l'evolució de la vegetació natural i semi-natural dels estanys de Sils al llarg dels anys. Arxiu personal de Lluís Motjé.